సిద్ధముగా నున్నవి.

సూక్తిసుధ	0—8—0
కుమార సంభవము	2—8—0
తెనుఁగు సందేశము	1—4—0
త్రివర్గము (తిరుక్కుఱళ్)	1—0—0
కంబరామాయణము :	
ప్రథమ సంపుటము	12—8—0
ద్వితీయ సంపుటము	12—8—0
నీతిగుచ్ఛము	0—12—0

శ్రీ

నీతిగుచ్ఛము.

తొలి సగము.

ఉ॥ నీతి తొలంగుచో జగము నిందయొనర్చును నీతి యొప్పుచో
ఖ్యాతియు గౌరవంబు వెదకంబని లేక లభించు నేరికిన్
నీతియె ముఖ్యదైవతము నీతియె సంపద యెల్ల మేలుముల్
నీతియె మోక్షదాయకము నీతియె నీతికినై శ్రమించెదన్.

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

కర్త.

విన్నపము.

ఇందలి పద్యభావములలోఁ గొన్ని సంస్కృతము నుండియుఁ గొన్ని యఱవము నుండియుఁ గైకొనఁబడినవి. కొన్ని సొంతము. 'సన్మార్గము' 'నీతిమంజరి' అను శీర్షిక గలవి అఱవమందలి 'నన్నెఱి' 'నఱుందొగై' యనువాని కనువాదములు.

విషయసూచిక.

శ్రీరస్తు.

నీతిగుచ్ఛము

---

౧ మాతృవందనము.

తే॥ మోచి తొమ్మిది మాసముల్ ♦ కాచి కాంచి
వలయునవియెల్ల సమకూర్చి ♦ యెలమి నించి
పెంచి పెద్దఁ జేసిన తల్లి ♦ వేల్పు తల్లి
పాదములకు నొనర్చెద ♦ వందనములు. ౧

౨ భారతమాత.

తే॥ రామకృష్ణాది ధన్యుల ♦ రమణఁ గాంచి
మేటి కీర్తిని జగముల ♦ మించినట్టి
దేశమాత పాదములకు ♦ ధీరభక్తి
శిరము వంచి నమస్కృతుల్ ♦ సేయువాఁడ. ౨

తే॥ తలఁతు నిత్యంబు నీ పవి ♦ త్రంపుఁ బేరు
మఱతు నీకార్యముల భేద ♦ మార్గములను
తాల్తు నీ పాదధూళి మ ♦ స్తకమునందు
వ్రాల్తు శిరము నీ సేవకై ♦ భరతమాత ! ౩

గాంధి స్తుతి.

ఉ|| ఒక్కొక రూపమెత్తి మొగి ♦ నొక్కొక దుర్ఘటమాచరించి తా
మిక్కిలి వేసరిల్లి భువి ♦ మేఁగిన పాపములెల్ల మాన్పఁగా
నెక్కటి శాంత శూరత న ♦ హింసయె కైదువుగాఁగఁ బూనినేఁ
డిక్కలిఁ జక్రధారియయి ♦ యేపువహించిన గాంధినెంచెదన్.

3 దైవస్తుతి.

తే|| దేవ! రాజ్య సుఖంబు ల ♦ ర్థింపలేదు
స్వర్గమును గోరలేదు మో ♦ క్షమును గోర
దుఃఖ తప్తులై యున్న నా ♦ తోడి జనుల
యార్తిఁ బాపంగ వేఁడెద ♦ ననుదినంబు. ౫

తే|| ఎల్లరును కష్టములఁ దరి ♦ యింత్రు గాక
ఎల్లరును శుభముల వహి ♦ యింత్రు గాక
ఎల్లజనులకు సద్బుద్ధి ♦ యొసఁగుఁగాక
ఎల్లవారల నానంద ♦ మెనయుఁగాక. ౬

తే|| ఎల్లజనులు సతము సుఖ ♦ యింత్రు గాత
ఎల్లరు నిరామయము భజి ♦ యింత్రు గాత
ఎల్లరును మంగళముల వ ♦ హింత్రు గాత
ఒకఁడేనియు దుఃఖి లే ♦ కుండుఁగాత. ౭

తే॥ కుజనులకు సద్గుణంబులు ♦ కుదురుఁగాక
సజ్జనులకు మనశ్శాంతి ♦ జరగుఁగాక
శాంతులకు బంధ దుఃఖముల్ ♦ సమయుఁగాక
ముక్తు లన్యుల దారి ద్రి ♦ ప్పుదురు గాక. ౮

తే॥ భూమి సర్వగుణంబులఁ ♦ బొందుఁగాక
ఖలులు సాధుగుణంబులఁ ♦ గాంత్రుగాక
తెలివిచేఁ బరస్పర సుఖ ♦ మొలయుఁగాక
దైవమం దహేతుక భక్తి ♦ తనరుఁగాక. ౯

తే॥ ప్రభులు భూమిని న్యాయ మా ♦ ర్గమున సతము
పాలనము సేయుదురు గాత ♦ ప్రజకు శుభము
లగుత మెల్లప్రాణులకు మే♦లగుత జగము
సౌఖ్యవంతమై యెప్పుడు ♦ సాగుఁగాత. ౧౦

తే॥ అదనునకు వాన యిచ్చుఁగా ♦ కంబుదములు
పృథివి పాఁడి పంటలతోడ ♦ వెలయుఁగాక
శాంతియుతమగుఁ గాక దే ♦ శమ్ము సతము
భయము లేకయుందురు గాక ♦ ప్రజలు మదిని. ౧౧

తే॥ సర్వ భూతేశ్వరుండు వి ♦ శ్వ ప్రభుండు
తృప్తి నొందుఁ గావుత మన ♦ మొడఁదవలన
తుష్టమగు లోక మాతని ♦ తుష్టివలన
ప్రీతిచే నిందు నాతండు ♦ ప్రీతినొంద. ౧౨

తే॥ దేహీ యనుట కష్టంబగు ♦ దేవదేవ!
నాస్తి యనుటయు నట్టిదే ♦ యరసి చూడ
దేహి నాస్తి యనెడి యిరు ♦ తెఱఁగు పలుకు
పుట్టుకుండఁ గావుతఁ బుట్టు ♦ పుట్టువునను ౧౩

తే॥ కాలు సేతులచేఁ గాయ ♦ కర్మములను
కనులచేతఁ జెవులచేత ♦ మనసుచేత
జరగు మంచియో చెడ్డయో ♦ సర్వము క్షమి
యింపు కరుణాబ్ధి! దేవదే ♦ వేశ! వరద! ౧౪

తే॥ అవినయంబులఁ దొలఁగింపు ♦ మమల చరిత!
విషయ మృగతృష్ణ యడఁపుము ♦ విశ్వ వినుత!
భూతదయ విస్తరింపుము ♦ భువన రూప!
సంసృతి మహాబ్ధిఁ దరియింపు ♦ సర్వరక్ష! ౧౫

తే॥ నీవె చుట్టంబు దీనుల ♦ కీవె దొరవు
దీనులందునఁ బ్రముఖుండ ♦ దేవదేవ!
ఇరు తెఱంగుల రక్షింప ♦ నీవ తగుదు
వెల్ల మా తప్పులను క్షమి ♦ యింపుమయ్య. ౧౬

తే॥ ఎవ్వ రేరూపమున నెట్టు ♦ లెట భజింప
వారి కారూపమున నట్లు ♦ వాంఛ లొసఁగు
సర్వ దేవతా రూపుఁడై ♦ సర్వసాక్షి
యైన సర్వజ్ఞుఁ బూజింతు ♦ ననుదినంబు. ౧౭

ఆ॥ గొల్లవాఁడు పూన్కిఁ ♦ గోల చేకొని యాలఁ
గాచునట్లు ప్రజలఁ ♦ గావఁ దేవుడు
నొకరి కొకరిఁ జూపి ♦ యొక్కంత తెల్వి నొ
సంగి కాంచువాఁడు ♦ సర్వవిదుఁడు. ౧౮

౪ ధన్యజీవి.

మ॥ నరు నజ్ఞాన తమంబువోవునటు సు ♦ జ్ఞానప్రకాశంబు వా
విరి వ్యాపింప నొనర్తు నేనియును తెల్విన్ ♦ ధర్మ మొప్పారఁగా
నరయం జేసితి నేని యొక్కజని దుఃఖాశ్రు ♦ ల్వెస న్నిఁగఁ జే
యు రహిం గల్గెన యేని నేను భువి ధ ♦ న్యుండౌదు నిక్కంబుగన్.

మ॥ పెడదారిం జనువాని కొక్కనికి నే ♦ విజ్ఞానమార్గంబు గ
న్పడఁ బాడిన్ మది వోవఁ జేసినను ది ♦ వ్యంబైన యాత్మన్ మనో
జడిమన్ దోరిచి ప్రేమ సత్యముల నో ♦ జన్నాటఁగాఁ గల్గినీ
కడనే దేవుఁడు స్వర్గముం గలవనం ♦ గల్గం గృతార్థుండనే.

మ॥ అనుమానంబు భయంబు నా యెడఁదఁ బా ♦ యం జేసి
కారుణ్యమున్
నెనరుం గల్గ లయింతు నేని రహియున్ ♦ విశ్వాసమున్ దేజమున్
పొనరంగా వెదచల్లి చీఁకటి మదిం ♦ బోఁగొట్టి మేల్సేసినం
దనుబాధల్ దొలఁగించి సంతసిలినన్ ♦ ధన్యుండ నౌదు
న్మహిన్.

౫ ఉ ప కా ర ము .

తే॥ ఉత్తమున కుపకారంబు ♦ నొనరఁ జేయ
ఫలము గలుగునా యని శంక ♦ పడఁగవలదు
క్రమముగా వృద్ధి నొందు టెం ♦ కాయచెట్టు
పాదములఁ గొని తలతోడ♦నీదె జలము? ౨౨

తే॥ ఉత్తమున కొనరించిన ♦ యుపకృతిఁ గన
ఱాతిమీఁద లిఖించిన ♦ వ్రాఁతఁ బోలు
నిర్దయులకు నొనర్చిన ♦ నీరము పయి
వ్రాయు వ్రాఁతను బోలు ని ♦ వ్వసుధయందు. ౨౩

తే॥ వేఁగి రోగంబు దీర్చిన ♦ వెజ్జు దాని
కోరె మగునట్లు వచ్చెదు ♦ తీరు గనక
చేయఁ గీడగు; వెకలికిఁ ♦ జేయు మేలు
కఠిన శిలపైని వైచిన ♦ కడవఁ బోలు. ౨౪

తే॥ ఉత్తములు తమ కుపకార ♦ మొక్కఁడేసి
చేయకుండు వారికె కొని ♦ పోయి యిత్తు
తనకు దొరకిన రుచి పదా ♦ ర్థములు చేయి
యిచ్చుచుండుట నాల్కకు ♦ మెచ్చు కొఱకె? ౨౫

తే॥ వలయువారి కీయని లోభి ♦ కలిమిఁ బుణ్యుఁ
డొకఁడు కొనిపోయి యితరుల ♦ కొసఁగుచుండు

నొకరికే నుపయోగింప ♦ కుండు కడలి
జలముఁ గొని తెచ్చి మేఘుండు ♦ జనుల కిడఁడె ? ౨౬

తే॥ ఉత్తముఁడు తన కొఱఁతలఁ ♦ జిత్తమందు
కొనక యితరుల తాపంబు ♦ మొనసి తీర్చుఁ
జందురుఁడు తన కందువోఁ ♦ జలిపికొనక
నింగి ప్రేలి చీఁకట్లను ♦ క్రుంగఁజేయు. ౨౭

తే॥ వృద్ధియును క్షయమును గల ♦ విత్తముపయి
నిచ్చగొన కొరులకు విజ్ఞు ♦ లిచ్చుచుంద్రు
పెరుఁగుటయు తగ్గుటయు విధుఁ ♦ డెఱిఁగియె కద
తనదు కళలను సురలకు ♦ ధారవోసె. ౨౮

తే॥ ధనము వేఁడువారల కిచ్చి ♦ తండ్రి చెడియె
ననుచుఁ బుత్రు లిచ్చుట మాను ♦ కొనరు నిజము
అనఁటి ఫలమిచ్చియే నాశ ♦ మందె ననుచు
దాని కూనలు ఫలమీయ ♦ మానుకొనునె ? ౨౯

తే॥ మాఱుమేలు కోరక బుధ ♦ మాన్యులు తమ
యొడలి శ్రమకోర్చి యొరులకు ♦ నొదవుచుంద్రు
కఠినమగు పదార్థము రుచి ♦ గలుగ నమలి
పండ్లు నాల్క కిచ్చుట యేమి ♦ ఫలముఁగోరి ? 30

తే॥ కుపితులైనను ప్రాజ్ఞులు ♦ కోర్కులిత్రు
సంతసించియు మూఢులు ♦ సుంతయీరు

అరఁటి పండకున్నను కాయ ♦ లైన నొదవు
ముసిఁడి ముదిరి పండినసేమి ♦ మొనయు మనకు? ౩౧

తే॥ కష్టములు తాఁకి యొరులను ♦ గాసివెట్టఁ
దాము భరియించి కాతు రు ♦ త్తములు వారి
నొడలిఁ దాఁకు దండము దెబ్బ ♦ జడియ కోర్చి
యడ్డుపడి హస్తములు కాచు ♦ టరయుమయ్య. ౩౨

తే॥ యోగ్యులకు నీయ ఫలమని ♦ యుల్లమందు
తెలిసి యుత్తము లీయరు ♦ ఖలుల కెపుడు
నీరు వరిపైరునకుఁ జల్లి ♦ నింత్రుగాని
కలుపునకుఁ గష్టపడి కట్టఁ ♦ గడఁగ రెందు. ౩౩

తే॥ మేలు మంచివారికిఁ జేయ ♦ మేలె కలుగుఁ
జెడ్డవారి కొనర్చినఁ ♦ జేటె వచ్చుఁ
బశువునకు మేఁత వెట్టినఁ ♦ బాలనిచ్చు
సర్పమునకుఁ బాల్పోయ వి ♦ సంబె యొసఁగు. ౩౪

తే॥ పర హితమె కృత్యముగ నుండు ♦ ప్రాజ్ఞవరులు
పరులచే మృత్యు వచ్చినఁ ♦ బ్రకృతి విడరు
మొనసి నఱకిన గొడ్డలి ♦ మొగమునకును
చందన తరువు తావి నొ ♦ సంగుచుండు. ౩౫

తే॥ పరుల కొఱకె వృక్షంబులు ♦ పండ్లు పండు
పరుల కొఱకె తరంగిణుల్ ♦ పాఱుచుండు

పరులకొఱకె పశ్వాదులు ♦ పాలుపిండు
పరులకొఱకె శరీరంబు ♦ పడసియుంట. 3౬

౬ దా న ము .

తే॥ ఉత్తమున కొసర్చిన దాన ♦ మొప్పు గనును
అధమునకు నొసర్చిన యీవి ♦ యలరఁబోదు
వేలిమిని నేయి వోసిన ♦ వెలుఁగుఁగాని
బూడిదను వోయ నేమైన ♦ పుణ్యమున్నె ? 3౭

తే॥ ఉత్తమున కొసర్చిన దాన ♦ మొప్పుగనును
అధమునకు నొసర్చిన యీవి ♦ యలరఁబోదు
శుక్తియందు పడిన చినుకు ♦ మౌక్తికమగు
నిసుకయందు పడిన రూప ♦ మే యడంగు. 3౮

౭ గు ణ ము .

తే॥ గుణము గలవాఁడు ధనముచేఁ ♦ గొఱఁతవడిన
నెక్కువగ గౌరవించెద ♦ రెల్లవారు
పెద్దరత్నంబు సానచేఁ ♦ జిన్నదైన
మొదటికంటె నెక్కువగఁ గాం ♦ చెదరు నిజము.

తే॥ గొప్ప గుణములు కలవాఁడు ♦ కొంచెగాని
తోడఁ జేరినఁ దానును ♦ కీడుపడును

భారమగు ఱాతి కంబంబు ♦ బరువు లేని
తెప్పపైఁ జేర నీటిపైఁ ♦ దేలియాడు. ౪౦

తే॥ గుణములేక కులంబున్న ♦ గురుత రాదు
కులము లేక గుణంబున్న ♦ గురుత గలుగు
చెఱకు పూవు గౌరవమును ♦ చెందఁబోదు
గన్నెరుం బూవు గరువంబు ♦ గాంచు మిగుల ? ౪౧

తే॥ రూపముంబట్టి గుణము వా ♦ క్రువ్వరాదు
కలదు సుగుణంబు రూపంబు ♦ గనని యెడను
సాగను గల విల్లు జీవరా ♦ సులను చంపు
సాగను లేని వీణియ విన ♦ సొంపు గూర్చు. ౪౨

తే॥ ఒక్క తల్లి గర్భంబున ♦ పెక్కుమంది
కలుగ గుణములు వేఱయి ♦ తెలియుచుండు
ఒక్క చెఱువునఁ దామర ♦ లుత్పలములు
నాఁచు గలుగ గుణములు భి ♦ న్నములె కావె ? ౪౩

౨ అణఁకువ.

తే॥ పెద్దవారల కణఁగినఁ ♦ బెరుఁగు మేలు
పెద్దలఁ దిరస్కరించినఁ ♦ బెరుఁగుఁ గీడు
వెల్లువకు నడంగిన తుంగ ♦ వృద్ధి చెందు
వెల్లువ నెదిర్చిన తరువు ♦ విఱిగి కూలు. ౪౪

౯ దయ.

తే॥ నెనరు లేనివారికి నిట ♦ నేల సిరియు
పరిజనంబులు గలిగియు ♦ ఫలము లేదు
ప్రాఁజదువులు మూఁగకు నేమి ♦ ఫల మొసంగు?
గ్రుడ్డి కేమి ఫలంబును ♦ గూర్చు దివియ? ౪౫

తే॥ కష్టపడు దీనులం గని ♦ గౌరవంబు
గణన సేయ కుత్తము లేగి ♦ కాచుచంద్రు
కడలి తన గొప్పతనము లె ♦ క్కిడక పోయి
యుప్పు కాల్వల నింపదే ♦ యొప్పమీఱ? ౪౬

౧౦ ఆశ్రయము.

తే॥ బలయుతుల యండఁజేరిన ♦ బల విహీను
లరుల కేమాత్రమును జంకి ♦ యడలఁబోరు
పూజనీయుఁడౌ శివు తలఁ ♦ బొందినట్టి
పాము గరుడుని గని భయం ♦ పడఁగఁగలదె? ౪౭

౧౧ మేలిమి.

తే॥ చదువు శాస్త్రంబు కొలఁదియౌ ♦ పొదలు తెలివి
తపము మేలిమి కొలఁదియౌ ♦ ధనము మేల్మి
కులము మేలిమి కొలఁది యౌ ♦ గుణము మేల్మి
జలము లోఁతుకొలందియౌ ♦ జలజ బిసము. ౪౮

తే॥ పెద్ద గేదఁగికంటెను ♦ పిన్న పొగడ
గంద మింపగుఁ బిన్నంచుఁ ♦ గడపరాదు
కడలి నీర మొడలి మన్ను ♦ గడుగఁగాదు
దాని దగ్గఱి చెలమ నీ ♦ రానఁదగును. ౪౯

తే॥ ఉన్నతియుఁ దక్కువయు జ్ఞాన ♦ మొనరఁ గలుగు
జాతిచేఁ గల్గునంచు నెం ♦ చంగవలదు
పాము తలను మాణిక్యంబుఁ ♦ బరిగణింత్రు
పాలకడలి విసంబు నో ♦ ప్పరు కొనంగ. ౫౦

తే॥ చిన్నరూపున మహిమంబు ♦ చెలఁగుచుండు
పెద్దరూపయ్యు మహిమ కా ♦ న్పింపకుండు
మఱ్ఱి విత్తిచ్చుఁ బెక్కండ్రు ♦ మలయు నీడ
తార్చునే నీడ యొకనికిఁ ♦ దాటిగింజ? ౫౧

తే॥ పేదతనము ధీరతచేత ♦ వెలయుచుండు
చెడినరూపు శీలముచేతఁ ♦ జెలఁగుచుండు
బీదతిండి వేఁడిమిచేత ♦ వెలయుచుండు
చింపిరైన శుభ్రతచేతఁ ♦ జెలఁగుచుండు. ౫౨

౧౨ తోడవు.

క॥ తొడవు మనుజునకు రూపము
తొడవగు రూపమున కెన్న ♦ దొడ్డ గుణంబుల్

తోడవు గుణములకు జ్ఞానము
తోడవగు జ్ఞానమున కోర్పు ♦ తోరము తండ్రీ! ౫౩

తే॥ సుందరతకు భూషణమగు ♦ సుగుణగరిమ
కులమునకు భూషణంబగు ♦ గొప్పనడత
చదువునకు భూషణంబగు ♦ నొదవు సిద్ధి
ధనమునకు భూషణంబగు ♦ ననుభవంబు. ౫౪

౧౩ క్షమ.

క॥ క్షమ బలహీనులకు బలము
క్షమ బలవంతులకుఁ దొడవు ♦ సత్యముగాఁగన్
క్షమచే లోకము వశమగు
క్షమచే లోకమున నెది య ♦ సాధ్యము తండ్రీ!

౧౪ జ్ఞానము

తే॥ తెలివిచేఁ బ్రకాశింపని ♦ దేహమునకు
కనక రత్న భూషలచేతఁ ♦ గలదె ఘనత?
మట్టి కుండకు బంగారు ♦ కట్టులున్న
నేమి గౌరవ మొదవును ♦ హెచ్చుగాఁగ? ౫౬

తే॥ ఎవ్వనికి స్వీయ విజ్ఞాన ♦ మొనయకుండు
నతనికడ శాస్త్ర మేమి చే ♦ యంగఁగలదు!

అరయఁ గనుఁగవ లేనట్టి ♦ యంధు నెదుట
నద్ద మొకయింతయేని చే ♦ యంగఁగలదె? ౧౭

తే॥ పలుకు నర్థంబు గ్రహియించుఁ ♦ బసులు కూడ
అశ్వ గజములు పూన్చిన ♦ యట్ల మోయు
పలుకఁబడని దూహించును ♦ పండితుండు
మదిని కలదెఱుంగుటె కదా ♦ మతికి ఫలము? ౧౮

౧౫ జ్ఞాని.

తే॥ తెలియు గుణము వివేకి ద ♦ వ్వులనెయుండి
ఎడ్డె దగ్గఱనుండియు ♦ నెఱుఁగలేఁడు
తేఁటి యెటనుండియో వచ్చి ♦ తేనె గొనును
కప్ప యటనుండి కనలేదు ♦ కమలమందు. ౧౯

తే॥ ఇంద్రియము లైదు మూఢుల ♦ నేఁచుఁగాని
ఎఱుక గలవారి నవ్విధి ♦ నేఁచునేమి?
తేలికగు కసవును సుడి ♦ గాలి చుట్టి
త్రిప్పఁగాని ఱాకంబమును ♦ ద్రిప్పఁగలదె? ౨౦

౧౬ జీవము.

తే॥ దుఃఖ జీవమ్ము తొమ్మిది ♦ త్రోవలున్న
యిల్లు వీడ కొదిఁగి దాఁగు ♦ టెన్న వింత

చిల్లులు గలట్టి కుండ నుం ♦ చిన జలమ్ము
వింతగాదు పోవుట నిల్వ ♦ వింతయగును. ౬౧

తే॥ తెఱవఁబడిన తొమ్మిది దార్లు ♦ వఱలు దేహ
పంజరమ్మున నొదుఁగుచు ♦ ప్రాణ విహగ
మలరి వసియించుటే చిత్ర ♦ మగును విడిచి
పాఱిపోవంగ విస్మయ ♦ పడఁగనేల? ౬౨

౧౭ మాని.

తే॥ తాఁక నుసురైన వీడు చి ♦ త్తము గలారు
చత్తురే గాని లొంగరు ♦ శత్రువులకు
ఱాతి కంబంబు దొడ్డ భా ♦ రంబు మోపఁ
బగిలి విఱుగును గాని తా ♦ వంగునేమి? ౬౩

౧౮ ఉత్తములు.

తే॥ కాచినను పాలు తగ్గదు ♦ కమ్మఁదనము
కాల్చినను తెల్లఁదనము శం ♦ ఖంబు విడదు
ప్రేమ గలవారు చెడినను ♦ పెద్దవారె
ప్రేమ హీనులు కలిసినఁ ♦ బ్రియము గొనరు. ౬౪

తే॥ ఉత్తముఁడు లోకమున నొక్కఁ ♦ డుండునేని
వానివలన నెల్లరకును ♦ వాన కురియు

వరిమడికిఁ జల్లునీరు కా ♦ ల్వలను పాఱి
యందు గల కసవునకును ♦ చెందుచుండు. ౬౫

తే॥ మేలువారలు చెడినను ♦ మేలువారె
అల్పులు చెడిన మర్యాద ♦ యవల లేదు
బంగరు ఘటంబు విఱిగిన ♦ బంగరె యగు
మట్టికుండ పగుల గరి ♦ మంబు గనునె? ౬౬

తే॥ ఆస్తి పాస్తులు కొఱవైన ♦ నధికుఁ డెపుడు
గుణమునందు నుంతేనియుఁ ♦ గొఱఁతవడఁడు
అఱిగి గంధంపుఁజెక్క ర ♦ వంతయైన
తనదు గుణమగు వాసన ♦ పోనఁగు పదునె? ౬౭

తే॥ చచ్చుదాఁకను చెడుగుతే ♦ సలుపువారి
కైన సుజనులు మేల్సేయ ♦ నలరుచుండ్రు
నఱకు వఱకును తరువులు ♦ నఱకువారి
కొసఁగవే చల్లనగు నీడ ♦ నుర్వియందు. ౬౮

తే॥ ఉత్తముఁడు రాఁగ నుప్పొంగు ♦ నుత్తముండు
చెడుగు మనుజుఁడు తా నుడి ♦ వడును మదిని
మలయ పవనంబు వచ్చుచో ♦ నలరు మావి
నుడియు గాలి యే తేరఁగా ♦ నురిఁగి వాడు. ౬౯

తే॥ ఒరుల నొవ్విని తమదిగా ♦ నుల్లమందు
తలఁచి చింత నొందుదురు స ♦ త్తములు నిజము

అవయవంబుల కగు నొవ్వి ♦ యరసి కనులు
తమవిగా నెంచి శోకించి ♦ తలరుఁ జూడు. ౨౦

తే॥ చిన్నలయ్యు రూపునఁ దెల్వి ♦ చేతఁ బెద్ద
వారలగుదురు పుడమిలోఁ ♦ బ్రాజ్ఞులెన్న
కన్ను మేరయా రూపంబు ♦ గలదొ? మఱియు
మింటివఱకు వ్యాపించెనో ♦ కంటిపాప? ౨౧

తే॥ ఉన్నత మనంబు గలయట్టి ♦ యుత్తమజ్ఞు
లిడుమ లోక కోటి వచ్చిన ♦ జడియఁబోరు
చందురుని యందుగల జింక ♦ జడియునేమి
భూమిపైఁ దిరుగాడెడి ♦ పులులఁ గాంచి? ౨౨

తే॥ వలయుఁ గావలి నగుబాటు ♦ పడకయుండ
నల్పులకు గొప్పవారల ♦ కట్లు వలదు
కట్ట గట్టిగాఁ గొలనికిఁ ♦ గలదొ? కడలి
కున్నదో? నీవ యోచింపు ♦ మురుగుణాఢ్య! 23

తే॥ ధనము హెచ్చుకొలంది న ♦ త్తముఁడు తగ్గు
నది నశించెడు వేళ ధై ♦ ర్యంబు నొందు
పండ్లు పండఁగాఁ బెనుమ్రాను ♦ వంగియుండి
ఫలము క్షీణింప నిట్టక ♦ నిలుచుఁ జూడు. ౨౪

తే॥ ఉత్తముఁడు తనస్థితి చెడ ♦ నుమ్మలించు
అల్పుఁ డున్నతస్థితి చెడ ♦ నడలఁబోఁడు

దంతి ప్రాణమే విడుచును ♦ తప్పిపడిన
చీమ పడినను చావక ♦ చెలఁగుచుండు. ౧౯

తే॥ కొండతే యుండు రత్నముల్ ♦ కువలయమున
పెక్కు రుందురు నీచులు ♦ లెక్కలేక
గనులలో రత్నములు కొద్ది ♦ గాని దొరకు
గులకఱాలు లెక్కకు మీఱి ♦ కలుగ వేమి? ౨౦

తే॥ బంగరు పుటంబు పెట్టిన ♦ వన్నె హెచ్చు
సాన నఱుగ వన్నియ హెచ్చు ♦ మానికంబు
గాయపడు వీరునకుఁ బరా ♦ క్రమము పెరుఁగు
కష్టములు రాఁగ సుజనుని ♦ గరిమ యలరు. ౨౧

తే॥ భస్మమయ్యును శంఖంబు ♦ వన్నె విడదు
పాలు విఱిగినఁ దనరుచి ♦ వదలకుండు
ధనము లేకున్న దాత లే ♦ దనఁగఁబోఁడు
కష్టములు రాఁగ సుజనుండు ♦ క్రమము విడఁడు. ౨౨

తే॥ చేటవలె దోసములను త్య ♦ జించి బుధులు
గుణముల గ్రహించి మోదంబు ♦ గొనుచునుంద్రు
జల్లెడవలె గుణంబుల ♦ జాఱ విడిచి
దుర్జనులు గొనుచుందురు ♦ దోషములను. ౨౩

తే॥ విద్యయును శక్తియు ధనంబు ♦ విబుధులకగు
జ్ఞానమునకు సంరక్షకు ♦ దానమునకు

ఖలులకెన్నఁ దద్విపరీత ♦ గతిని తనరు
వాదునకుఁ బరపీడకుఁ ♦ బ్రమదమునకు. ౧౦

తే॥ ఘనులకే గొప్ప పదవులు ♦ గలుగుచుండు
వారికే గొప్ప యాపదల్ ♦ వచ్చుచుండు
విధునకే గాక నక్షత్ర ♦ వితతికున్నె
వర్ధిలుట క్షీణమొందుట ♦ వరగుణాఢ్య! ౧౧

తే॥ అడుగుము గుణంబు రూపంబు ♦ నడుగవలదు
అడుగు నడవడి వంశంబు ♦ నడుగ వలదు
అడుగు సిద్ధిని తనవిద్య ♦ నడుగవలదు
అడుగు భోగంబు ధనము నీ ♦ వడుగవలదు. ౧౨

తే॥ కలిమి సద్గుణ హీనున ♦ కలరె ననుచు
బుధుఁడు చూచి దుర్గుణములు ♦ పొందఁగలఁడె?
మేటి రతనాల సొమ్ములు ♦ మిగులఁ దాల్చు
జారిణిం గని కులసతి ♦ జార యగునె? ౧౩

౫ విద్వాంసులు.

తే॥ రాజునకు పండితునకు గా ♦ రవమునందు
భేద మరయ విద్వాంసుఁడే ♦ పెద్ద యగును
రాజు తనదేశమందె గా ♦ రవము గాంచు
ఎల్లయెడల విద్యావంతుఁ ♦ డెనయు మేల్మి. ౧౪

తే॥ స్వర్ణ భూషిత నృపతులు ♦ పండితులకు
సాటి గానేర రెన్నఁగా ♦ జగమునందు
నగలు గల్గిన యన్నియుం ♦ గములు నగల
నిడక కాంచెడు కనులతో ♦ నెనయఁ గలవె? ౧౫

తే॥ చదువరియు మడియఁడు నొక్క ♦ చందమైన
గుణముఁబట్టి వేఱగుచుండు ♦ గణుతియందు
క్షీర నీరంబులను వేఱు ♦ చేయు గుణము
వలన కొంగలలో వేఱు ♦ పడదె హంస? ౧౬

తే॥ చదువరి కురూపియయ్యును ♦ సభల వెలయు
వెడఁగు రూపరియయ్యును ♦ వెలయఁ డట్లు
గంద మింపయి కురువేరు ♦ ఘనత గాంచు
కంటి కింపయి మోదుగు ♦ ఘనత గనునె? ౧౭

తే॥ పేదయయ్యు విద్వాంసుఁడు ♦ పెరిమ గాంచు
వెడఁగు ధనవంతుఁ డయ్యును ♦ వెలయఁ డట్లు
కనులు గల్గి నగలు లేక ♦ కాంతి చెడదు
కనులు లేక నగలు గల్గఁ ♦ గాంతిగలదె? ౧౮

తే॥ పండితులు తమ చతురతా ♦ ప్రకటనంబు
చేయునెడ సభకోలఁది నీ ♦ క్షించి యంత
వట్టి ప్రకటింతు రెచ్చుచూ ♦ పరు నిజమ్ము
జలములోఁతుకోలఁది గాదె ♦ జలజ బిసము. ౧౯

తే॥ బుధులు గుణ దోషములఁ గొని ♦ మొదటిదాని
నుంత్రు శిరమునఁ బెరదాని ♦ నుంత్రు కుతిక
చందురుని విసంబును గొని ♦ శంకరుండు
తలను కంఠంబునందునఁ ♦ దాల్చినట్లు. ౯౦

తే॥ మద గజములపై మూర్ఖులు ♦ పొదలుచున్న
చరణగతులగు బుధులతో ♦ సములుగారు
వీఁకఁ గొండకొమ్మున నున్నఁ ♦ గాకి మూఁక
పులిన గత హంసములతోడఁ ♦ బోలఁగలదె? ౯౧

౨౦ సుకవి.

తే॥ వన మయూరమ్ము పురివిప్ప ♦ వానకోడి
కాంచి నెమలిగాఁ దన్నుభా ♦ వించి తనదు
తోఁక విప్పి యాడెడి రీతి ♦ వీఁక నలరు
సుకవి ననుకరించి రచించు ♦ కుకవి రచన. ౯౨

౨౧ విద్య.

తే॥ లక్షణ మెఱుంగని చదువు ♦ లక్షణజ్ఞ
నెదుటఁ గాంచిన లేనిదై ♦ యొటనో యడఁగు
జ్ఞానవేద్యుని శర్వుని ♦ జటను గనెదు
మేరయేకాదె సురగంగ ♦ మిడిసిపాటు! ౯3

తే॥ విద్య నేర్చుకొలందిని ♦ వృద్ధిఁజెందు
తోడఁ దెలివియుఁ దేట నొం ♦ దును నిజమ్ము
ఇసుక చెలమను త్రోడఁగా ♦ హెచ్చి యూట
జలము తేటయౌచుండును ♦ తెలియు వత్స! ౯౪

తే॥ నేర్చినది యితరులకుఁ దా ♦ నేర్పనేని
వెలయు మిక్కిలి తనవిద్య ♦ విశ్వమందు
త్రోడఁగాఁ దేటవాఱు నూ ♦ తుల జలమ్ము
త్రోడకుండినఁ గంపయి ♦ పాడువాఱు. ౯౫

తే॥ చిన్నతనమున విద్య నే ♦ ర్చికొనవలయు
పెద్దయై బుద్ధి కలఁగిన ♦ విద్దరాదు
క్రొత్త బట్టకు రంగులు ♦ హత్తినట్లు
మురికి బట్టకుఁ బట్టునే ♦ యెఱుఁగు వత్స! ౯౬

తే॥ ఎడతెగక వచ్చి బిందువుల్ ♦ పడుచునుండ
క్రమముగా నిండుఁ గడవయుఁ ♦ గడలివైన
ధర్మమును సర్వవిద్యలు ♦ ధనము నట్లె
క్రమముగా నార్జనము సేయఁ ♦ గలుగుచుండు. ౯౭

తే॥ స్వేచ్ఛయును ధనార్థిత్వంబు ♦ ప్రేమ భోగ
మవినయంబు మహాలస్య ♦ మనెడి యాఱు
విద్య నార్జించు వానికి ♦ విఘ్నకార
కములు వానికి నెడమీక ♦ కఱవ నగును. ౯౮

తే॥ శాస్త్రమొఱింగి యా పద్ధతి ♦ జరుగవలయు
జరుగకున్న-చోం జదివియు ♦ సఫలమగునె?
వంటచేసిన భుజియింప ♦ వలయుంగాక
తినకయున్న వండియుం బ్రయో ♦ జనముగలదె? ౯౯

తే॥ చక్షువులకు హస్తములకుం ♦ జదువు వ్రాంత
లాభ మివ్వి లేకున్న ఫ ♦ లంబు లేదు
నగలు గల్గినం దాల్పంగం ♦ దగును గాని
ఉన్ననేమి తాల్పనివి లే ♦ కున్ననేమి? ౧౦౦

తే॥ పెద్ద లరసి చెప్పిన యది ♦ వినంగవలయు
వినకయుండినం గీడు పొం ♦ దును నిజంబు
బుద్ధి యరసి చెప్పిన యది ♦ పెద్దచేసి
మనసు వినకున్నం జెడుత్రోవం ♦ జనుచుం జెడదె?

౨౨ అభ్యాసము.

తే॥ వాయువునె గాని కొంద ఱె ♦ ప్పటిక నుంద్రు
కడలి నవలీలం గొందఱు ♦ కడచుచుంద్రు
కొందఱు విసమ్ము జీర్ణించు ♦ కొనంగం గలరు
ఏది కాకుండు నభ్యాస ♦ మొనక మొనంగ? ౧౦౨

౨౩ యత్నము.

తే॥ యత్న మొనరింపందగు నరుం ♦ డవనియందు
ఫలము గలుగును పిల్లికి ♦ వలెం దనంత

జనన మాదిగా పశువొండు ♦ తనకు లేదు
పాలె త్రావుచున్నది యెల్ల ♦ వేళలందు! ౧౦౩

తే॥ యత్నమును బుద్ధి శక్తి ప ♦ రాక్రమంబు
సాహసము ధైర్య మను నవె ♦ చ్చట వసించు
నచటఁ దప్పక దైవసా ♦ హాయ్య మబ్బు
నూరకున్న నేపనియుఁ జే ♦ కూర దెపుడు. ౧౦౪

౨౪ మెలఁకువ.

తే॥ ఖలులలోఁ సంచరింపంగ ♦ వలసినపుడు
మెలఁకువ గలిగి నడవంగ ♦ వలయు నరుఁడు
ఒండు నాలుక ముప్పది ♦ రెండు పండ్ల
నడుమఁ దడఁబడ కెటు మెలం ♦ గెడినో కనుమ.

౨౫ తోడు.

తే॥ బలయుతులకైనను సహాయ ♦ బలము లేక
మొదలు పెట్టిన కార్యంబు ♦ పూర్తి కాదు
మొలచునది బియ్యమైనను ♦ పొట్టువీడ
మొలక యెత్తనేరదు కదా ♦ పుడమియందు. ౧౦౬

ఆ॥ అనువుగానిచోట ♦ నొక మిత్రుఁ గొని వాని
వలనఁ బనులు గొనఁగ ♦ వలయు నెపుడు
ఆవు పాలఁ గొనఁగ ♦ నాదూడ విడిచియే
పాలు పిండుకొనఁగ ♦ వలయు మిత్ర! ౧౦౭

౨౭ కష్టఫలి.

తే॥ పూని కష్టించి సుఖమును ♦ పొందవలయుఁ
గాని యూరకయున్నను ♦ ఖంబురాదు
చేయి యత్నించి నోటికం ♦ దీయకున్న
కడుపు నిండునె మఱియొక్క ♦ కరణిఁ జెప్పుమ. ౧౦౮

౨౮ ప్రియవాక్య.

తే॥ నిష్కళంకుల కటువాక్య ♦ నెఱవు మేలు
దుష్కళంకుల ప్రియవాక్య ♦ దోర్పుఁ గీడు
భక్తు శిలవ్రేటు ప్రియమయ్యె ♦ భవునకెన్న
మదను చెఱకు విల్వ్రేటు ప్రే ♦ మంబు నిడెనె? ౧౦౯

తే॥ కమ్ర వాక్కులచేఁ గాక ♦ కఠిన వాక్కు
వలన సంతసింపదు మహీ ♦ వలయ జనము
చలివెలుఁగుచేత నుప్పొంగి ♦ చెలఁగు జలధి
వేఁడివెలుఁగుచే నుప్పొంగి ♦ వెలయఁగలదె? ౧౧౦

తే॥ ప్రియము పల్కినచో గార♦వించు జనము
కటువులాడినవాని ద ♦ గ్గఱకుఁ గొనరు
ముద్దుగాఁ జిల్క పల్కిన ♦ మురియుచుంద్రు
కటువుగాఁ గూయు కాకి ద ♦ గ్గఱఁగ నీరు ౧౧౧

తే॥ తొలుతొలుతఁ దన మఱి యిత ♦ రులయుఁ బండి
తులయుఁ బామరులయు శత్రు ♦ వులయుఁ జిత్త

ములను లాగ వలంతియై ♦ లలిత మగుచు
సత్సభా యోగ్య మగునదే ♦ సారవాక్కు. ౧౧౨

తే॥ కొలఁదిపలుకులలో రాణ ♦ యెలయఁజేసి
పలుకువాఁడే నిజముగా ♦ వాగ్మియగును
పలుకు లెక్కుడు సార మ ♦ ల్పంబుగాఁగ
పలుకు నతఁడె వదరుఁబోతు ♦ పదవినొందు. ౧౧౩

౨౭ సమయ నిరీక్షణము.

తే॥ అడఁగి యదనుకై వేచిన ♦ యతని వెకలి
యనుచు గెలువంగఁ దలపోయఁ ♦ జనదు వినుము
కాలువను చిఱుచేపలు ♦ కడవఁ గడవ
వదలి పెనుమీనుఁ బొడిచెడి ♦ బకముఁ గనుము

౨౮ ధర్మము.

తే॥ ఆపదల తోడఁ జంపఁగా ♦ యముఁడు వచ్చు
మునుపె మనసార ధర్మంబు ♦ నొనరుపఁదగు
వఱద రాకమున్నే కట్ట ♦ వలయుఁ గట్ట
వచ్చుపిదపఁ గట్టం గట్ట ♦ వచ్చునేమి? ౧౧౪

తే॥ శాస్త్ర విజ్ఞాన మొనయని ♦ జనుఁడు చేయు
ధర్మకార్యముల్ దిటవు పొం ♦ దంగ లేవు
గట్టియా చేవ తలుపైన ♦ గడియలేక
దిటవు పొందంగ నేర్చునే ♦ తెలియు మీవ, ౧౧౫

తే॥ ఎవరిపని వారె యొనరింప ♦ హితము కలదు
ఒకరిపని మఱియొకరు చే ♦ యుటలు తగదు
వినదు చెవులు కనవు కను ♦ కనులు వినవు
తినదు ముక్కు నాలుకయు నా ♦ సనను గనదు.

తే॥ ధర్మ మొనరింప రబ్బు సం ♦ దర్భమునను
పట్టుదలతోడ నొనరింత్రు ♦ పాప మెప్పుడు
అద్భుతంబుల నిద్ది మ ♦ హాద్భుతంబు
జనము సమృతంబు వీడి వి ♦ సము భుజింత్రు. ౧౧౮

చ॥ పనివడి చేయు దోసములె ♦ బండ్లకొలంది గడింపుచుండి వా
నిని మొదలంటఁ ద్రోవ మది ♦ నేరక ముక్కులు మూసికొన్న యం
తనె మది మాయవచ్చునె? మ ♦ నంబునఁ గోర్కులుమాసిపోవునే?
మునుకొని చేఁతలందునె స ♦ మూలముగాఁ దొలఁగింపు మిత్రమా!

చ॥ తెలిసినతప్పులెన్నియొ మ ♦ దిం బలుచిక్కులఁ బెట్టు నాదోసం
గులఁ దొలఁగించుకో నెడఁదఁ ♦ గోరక కంటికిఁ గానరాక రాఁ
గలవని తోఁచువానిఁ గడఁ ♦ కన్ దొలఁగింపఁగఁ బూనుచుంట మే
త్తెలివియొ? వేఱొకండొ? మదిఁ ♦ దేఱిచిచూడుము మిత్రరత్నమా!

౩౦ అజ్ఞానులు.

తే॥ కొమ్మలును మొదళ్లును గల్గి ♦ కొండలందు
మలయుచుండెడు నవి కావు ♦ మంచిచెట్లు

సభను చేనిచ్చు పొత్తంబుఁ ♦ జదువలేని
మనను గనలేని వారలు ♦ మంచిచెట్లు! ౧౨౧

తే॥ గాడిదకు నేర్పినను ముట్టి ♦ కాలు విడదు
బద్ద కుక్కతోఁకకుఁ గట్ట ♦ వంక విడదు
కాటు కెంతయిడిన గ్రుడ్డి ♦ కన్ను కనదు
మూర్ఖునకు నెంత చెప్పిన ♦ బుద్ధిరాదు. ౧౨౨

తే॥ కోయిలలు గల వనమున ♦ గూబలుండు
రత్నములు గల గనిలోన ♦ రాళ్లు నుండు
చిలుకలున్న వృక్షములందు ♦ చిలువ లుండు
గొప్పవారల సభల మూ ♦ ర్ఖులును గలరు. ౧౨౩

తే॥ ఉత్తముఁడు క్రిందనుండియు ♦ నొప్పు గనును
అధముఁ డెత్తున నుండియు ♦ యశము గనఁడు
పుడమిఁ దిరిగెడి సింగంబు ♦ పొలుపుగాంచు
కపులు చెట్లపై కెక్కియు ♦ ఘనతఁ గనవు. ౧౨౪

౩౧ అల్పులు.

తే॥ బుద్ధిమంతుల చందాన ♦ బుద్ధిహీను
లలము నిందకు జడియ రా ♦ వంతయేని
కాంతిగల కన్నులంబలెఁ ♦ గాంతిహీన
చక్షువులు చీఁకటులకును ♦ జంకునేమి? ౧౨౫

తే॥ గొప్పవారిఁ బ్రేమింతురు ♦ గొప్పవారు
గొప్పవారిఁ బ్రేమింతురే ♦ కుఱుచవారు
క్షీర మరఁటి ఫలంబుఁ గాం ♦ క్షించుఁ గాని
కాఁడి నీర మద్దానిపైఁ ♦ గాంక్ష యిడునె? ౧౨౬

తే॥ మానవంతుండు కావించు ♦ మహిత కృతులు
మానహీనుఁ డల్పము చేసి ♦ మదము నొందు
ఏనుఁగునె కూల్చు సింగమెం ♦ తేని డస్సి
కుక్క యెముక గొఱికి మదిఁ ♦ గొనును ముదము.

తే॥ శరదృతువున గర్జిలు మబ్బు ♦ కురియకుండు
వర్షఋతువున నుఱుమదు ♦ వానకురియు
నల్పుఁడెప్పుడు వచియించు ♦ నట్లొనర్పఁ
డుత్తముఁడు వచింపఁడు చేయు ♦ చుండు సుకృతి.

౩౨ దుర్జనులు.

తే॥ సోదరులని చుట్టములని ♦ చూడవలదు
మేనఁ బుట్టిన వ్యాధియే ♦ పూని చంపు
వనములోనున్న మందె వ్యా ♦ ధిని కుదుర్చు
గొనముఁబట్టి యొప్పారును ♦ పనుల మేల్మి. ౧౨౯

తే॥ ఉత్తముం డొరు గుణముల ♦ నెత్తి చెప్పు
నధముఁ డొకరి దుర్గుణముల ♦ నలరి నుడువు

రసము నెఱుఁగు తుమ్మెద తామ ♦ రలనె మెచ్చు
కాకి వేఁపపండ్లనె తినఁ ♦ గడఁగుచుండు. ౧౩౦

తే॥ కలిమి గల దుష్టుఁజేర దుః ♦ ఖములె కలుగు
కలిమి లేని యుత్తముఁ జేర ♦ ఘనత వచ్చు
మణి గలట్టి ఫణిం జేర ♦ మడియు నరుఁడు
పూలతోడఁ గూడిన నార ♦ పొలుచుఁ దలను. ౧౩౧

తే॥ ఎంతయెంత స్నేహంబుచే ♦ హెచ్చుగాఁగ
నుపచరించిన నంతంత ♦ యోర్వరాని
తాప మొదవంగఁజేయు ను ♦ త్కటముగాఁగ
నెంచి చూడంగ ఖలుఁ డగ్ని ♦ కెనయువాఁడు. ౧౩౨

తే॥ అల్ప మొదవిన నున్నతి ♦ నందుచుండు
నల్ప మెడల నధోగతి ♦ నందుచుండు
అల్పసంతోషి యంతలో ♦ నల్పదుఃఖి
దుర్జనుఁడు దండె కట్టను ♦ దొరయువాఁడు. ౧౩౩

తే॥ పరు లొనర్చిన యుపకృతి ♦ పాలఁబోలె
సంతసంబున గ్రహియించి ♦ శంక లేక
వంచనముచేసి చంప య ♦ త్నించుచుండు
చూడ ఖలుఁడు కాకోదర ♦ సోదరుండు. ౧౩౪

తే॥ నాలు గక్షరములు మది ♦ నాటినంత
శివునకే యుపదేశింపఁ ♦ దివురుచుండుఁ

గట్టఁ దినఁ గల్గినంత రో ♦ క్కములఁ జేని
కంటె ఘనుఁడనన్ గర్వంబు ♦ గాంచు ఖలుఁడు

తే॥ శ్లేష్మమునకు దుర్జనునకుఁ ♦ జిత్రమైన
సామ్య మొనఁగూడు నరయ నీ ♦ జగమునందు
మధురతను గోప మభివృద్ధి ♦ మాన కొదవుఁ
గటుతచేతనే శాంతంబుఁ ♦ గాంచుచుండు. ౧౩౬

తే॥ సుజనునోటను దోసముల్ ♦ సుగుణము లగు
దుర్జనుని నోట గుణములె ♦ దోషము లగు
నుప్పు నీర్ద్రావి మంచి నీ ♦ రొసఁగు మొగులు
పాలు ద్రావి విసంబునే ♦ పా మొసంగు. ౧౩౭

తే॥ సజ్జనులఁ జేరు ఖలులకు ♦ సాధుత యగు
ఖలులఁ జేరు సజ్జనులకు ♦ ఖలతరాదు
విరులఁ జేరిన మట్టి తా ♦ విని వహించు
మట్టిఁ జేరు విరికి రాదు ♦ మట్టి తావి. ౧౩౮

తే॥ ప్రాణములు వీడియును కూడఁ ♦ బర హితంబు
చెఱుచునేగాని యూరక ♦ చెడఁడు ఖలుఁడు
అన్నమునఁ బడి చచ్చియుఁ ♦ దిన్నవాని
వాంతి యొత్తించుఁగద యీఁగ ♦ భవ్యచరిత!

తే॥ అల్పున కొకప్డు సంపద ♦ యబ్బెనేని
చేరువ గలం సుజనులఁ ♦ జెఱిచి తీఱు

వెల్లువ రొయికడ్డ వాఁగున ♦ వెలసెనేని
దరిని గల రమ్య ఫల వృక్ష ♦ తరులఁ గూల్చు.

తే॥ పరులతోడ వాదించుచోఁ ♦ బంక్తివదనుఁ
డన్య దోషంబు లరయు స ♦ హస్రనేత్రుఁ
డొరుల విత్తంబు హరియించు ♦ వెరవునందు
వేయిచేతుల వాఁడగు ♦ వినుము ఖలుఁడు. ౧౮౧

33 లబ్ధ పదుఁడు.

తే॥ పులినతలము నరుని పాద ♦ ములను గాల్చు
కరణి సూర్యుని యెండయుఁ ♦ గాల్పదెందు
ఒరులవలన నొక్క పదవి ♦ నొందు ఖలుఁడు
తఱచు దుస్సహతరుఁడయి ♦ వఱలుచుండు. ౧౮౨

3౪ సహవాసము.

తే॥ వట్టు కొలఁకును విడు ♦ జల పక్షులవలె
నిడుమ లొందంగ విడువారు ♦ హితులు గారు
అందు కలువలు తామర ♦ లట్టు లుండి
తాము నిడుమ కుడుచువారె ♦ తగిన హితులు.

తే॥ కొలఁకునం దమ్మివిరి నంచ ♦ కలియునట్లు
విజ్ఞులం జేర విజ్ఞులు ♦ వేడ్కనింత్రు

కాటిలో శవమును దినఁ ♦ గాకి చేరు
కరణి నజ్ఞు లజ్ఞులఁ జేరఁ ♦ గా రహింత్రు. ౧౪౪

తే॥ స్నేహితము వీడి పదపడి ♦ చేరనేని
మొదటి గౌరవ ముండదు ♦ పొలుపుచెడును
పొట్టు వీడిన బియ్యంబు ♦ మునుపటివలెఁ
గలిసినంత మొలచు శక్తిఁ ♦ గాంచఁ గలదె? ౧౪౫

తే॥ సజ్జనులఁ గూడ నగుదురు ♦ సాధు జనులు
దుర్జనులఁ గూడ నగుదురు ♦ దుష్ట జనులు
పానయోగ్యమౌ నిసుకలో ♦ వానపడిన
నదియ చౌటిలోఁ బడిన ను ♦ ప్పగు నిజమ్ము. ౧౪౬

తే॥ సంగదోషంబుచే భువి ♦ సాధుజనులు
హృదయమందు వికారంబు ♦ నెనయఁబోరు
ఎన్ని పాములు తనుచుట్టి ♦ యున్నఁగాని
చందన తరువు విసమును ♦ చెందఁబోదు. ౧౪౭

తే॥ కుజనుచేఁ గష్టమొందిన ♦ సుజనుఁ డవల
యోగ్యునందును నమ్మిక ♦ యుంచ జంకు
ఉడుకు పాయస మానిన ♦ బుడుతఁ డవల
పెరుఁగునే నూఁదియే త్రావ ♦ దొరయుచుండు.

తే॥ ఉత్తములు వేఱుపడి తామె ♦ హత్తికొంద్రు
మధ్యములు చేరుదురు వేఱు ♦ మనుజుచేత

అధము లట్టులైన మఱి కలి ♦ యంగఁబోరు
జలము బంగారు రాళ్లు దృ ♦ ష్టాంతముగను. ౧౪౯

చ॥ నెఱయ హితైషులుందురు మ♦నీషులు వారలు గారు భూమిపై
నరయ మనీషులుందురు హి♦తైషులు వారలుగారు రెండునుం
దొరసిన వారు లోకమున♦దుర్లభు లౌదురు తీపిగల్గి దే
హి రుజను దీర్చు మందు లభి♦యించుట కష్టమయా తెలుంగునన్

౩౫ సత్సంగతి.

తే॥ మంచివారి దర్శనమును ♦ మంచిదె యగు
మంచివారి మాటలు వింట ♦ మంచిదె యగు
మంచివారి గుణము చెప్ప ♦ మంచిదె యగు
మంచివారిఁ గూడి మనికి ♦ మంచిదె యగు. ౧౫౧

తే॥ క్రమముగాఁగ వర్ధిల్లిన ♦ ఘనుల చెలిమి
ఫలము నొసఁగు నల్పుల చెల్మి ♦ ఫలము నీదు
కాయ ముదురఁ దియ్యని పండు ♦ గాఁగ నొప్పు
చిగురు ముదిరిన నేమగుఁ ♦ జెపుమ నీవె? ౧౫౨

తే॥ గాజుకాయి పొదుగఁబడి ♦ కాంచనమున
మరకతము వోలెఁ దేజంబు ♦ మహిమ నొందు
పండితుల తోడఁ జేరిన ♦ పాలసుండు
పండితునివోలె సభయందు ♦ పరిఢవిల్లు. ౧౫౩

తే॥ ఉదయగిరిమీఁద ద్రవ్యంబు ♦ లోప్పుమీఱు
భాను సన్నికర్షముచేతఁ ♦ బ్రభ వహించు
నట్లు సత్సన్నిధానంబు ♦ నందినట్టి
హీనుఁడైనఁ బ్రకాశంబు ♦ నెనయఁ గలఁడు. ౧౫

తే॥ ఉత్తములతోడి సంగతి ♦ యుర్వియందు
ఎవని కున్నత పద మొన ♦ యింపకుండు?
గంగలోఁ బడి వీథుల ♦ కాల్వనీళ్లు
విబుధవరులకు వంద్యమై ♦ వెలయుఁగాదె! ౧౬

తే॥ మొదట నడుమను తుది నొక్క ♦ మొగిన యుండు
నుత్తముల మైత్రి యితరులం ♦ దుండదట్లు
తాపన నిఘర్షణ చ్ఛేద ♦ తాడనముల
కనక మన్యభావంబును ♦ కాంచు నేమి? ౧౭

తే॥ శమము సత్య మౌదార్య మె ♦ చ్చట వసించు
నచటి పగయేని సౌఖ్యదా ♦ యకమ యగును
పట్టిచేతితోఁ గొనునట్టి ♦ మొట్టుకంటె
నుంగరముచేతి మొట్టు మే ♦ లొసఁగు నంద్రు.

తే॥ పోషణము తల్లికంటెను
తోషణ మిల్లాలికంటె ♦ దొడ్డ యొడలికిఁ
శోషణము చింతకంటెను
భూషణము సువిద్యకంటె ♦ భూమిం గలదే? ౧౯

౩౮ దుస్సంగతి.

తే॥ చెడ్డవారి దర్శనమును ♦ చెడ్డదె యగు
చెడ్డవారి మాటలు ♦ వింట చెడ్డదె యగు
చెడ్డవారి గుణము చెప్పఁ ♦ జెడ్డదె యగు
చెడ్డవారిఁ గూడి మనికి ♦ చెడ్డదె యగు. ౧౫౯

తే॥ అల్పు లొనరించు పెను చెల్మి ♦ యపుడె యింపు
పిదప నేమియు లే దున్నఁ ♦ బెరుఁగుఁ గీడు
పెరుఁగు తీవియు మొత్తని ♦ విరులు పూవ
నాఁటికే గదా వాసన ♦ నయగుణాఢ్య! ౧౬౦

తే॥ చాలకాలంబు కుజను ప ♦ జ్జను వసింప
వ్రతముచేఁ గల్గు చిత్తదా ♦ ర్ఢ్యమును సమయు
చిన్న చీమలె యైనను ♦ కొన్నిదినము
లొరయఁ బెనుబండయేనియు ♦ నఱిగిపోవు. ౧౬౧

౩౯ అసత్యవాది.

తే॥ సజ్జనుల కొండు రెండు భు ♦ జంగములకు
నరయ నాల్గు బ్రహ్మకు నాల్క ♦ లాఱు గుహున
కగ్ని కేడగు దశము లం ♦ కాధిపతికి
రెండువేలు శేషునకు దు ♦ ర్వృత్తున కెన్నొ? ౧౬౨

3౮ సంపద.

తే॥ పరువమున లేమి చెడు కష్ట ♦ పాటుఁ గూర్చుఁ
గష్టపడు ముదిమిని కల్మి ♦ కష్టమె యిడుఁ
బరువమున సంపదయు మఱి ♦ వార్ధకమునఁ
ద్యాగబుద్ధి యమర భోగ ♦ దాయకములు. ౧౬౩

తే॥ అదను వీడి పూచిన పూవు ♦ వ్యర్థమ యగు
మగువ యందంబు విత ముది ♦ మగనివలన
పరువమున లేమియును మఱి ♦ వార్ధకమునఁ
గలిమి యనుభవ హీనమై ♦ కలఁత గూర్చు. ౧౬౪

క॥ సిరిరాఁ జుట్టంబులు సుం
దర రూపము ధనము కులము ♦ తనియఁగ నుండున్
సిరిపో నన్నియుఁ బోవును
సిరి మహిమయె యెల్ల ఘనత ♦ చిన్ని కుమారా!

తే॥ ఏను దేవాంశ భవుఁడ నం ♦ చెన్ను మదము
వినుతికిం దగువాఁడ నన్ ♦ వెకలి బుద్ధి
జనులఁ గీటకములు గాఁగఁ ♦ గనెడు గుణము
క్రొత్తగా లక్ష్మి యబ్బినఁ ♦ గోఱలు ఫలము. ౧౬౬

3౯ ఆత్మస్తుతి.

తే॥ పెద్దలకడఁ బొగడికొను ♦ వెడఁగువాఁడు
ఘనత నొందఁడు తుదకు న ♦ క్కడనె చెడును

తన్ను పొగడి కొన్నట్టి విం ♦ ధ్యమ్ము తుదకు
నేమి యయ్యె నగస్త్యుచే ♦ నెఱుఁగవేమి? ౧౬౭

౮౦. గర్వము.

తే॥ విద్యలందు సముద్రంబు ♦ విధము నందు
నని మనంబున గర్వంబు ♦ గొనఁగఁ దగదు
అట్టి పెద్ద కడలి నెల్ల ♦ నల్పరూపుఁ
డగు నగస్త్యుఁడు చేఁబట్టి ♦ యడఁచి మ్రింగె. ౧౬౮

తే॥ ప్రాజ్ఞు లెప్పు డాగర్భ సం ♦ పన్నుల మని
ఎదను సుంతేని గర్వంబు ♦ నెనయఁబోరు
కనకగిరి యంతటిదె యొక ♦ కాలమందు
పరమ శివునిచే వంచంగఁ ♦ బడుట యెఱిఁగి. ౧౬౯

తే॥ విషభర సహస్ర వదనముల్ ♦ వెలసియున్న
శేషుఁ డెప్పుడు గర్వంబు ♦ చెందఁబోఁడు
బిందుమాత్ర విషంబున్న ♦ వృశ్చికంబు
కొండి పై కెత్తుకొని పరు ♦ గులు వహించు. ౧౭౦

తే॥ దివ్య చూత రసము ద్రావి ♦ తృప్తిమీఱ
కోకిలం బెప్డు గర్వంబు ♦ గొనుట లేదు
బురద నీటిని ద్రావి ద ♦ ర్దురము లెంతొ
బెకబెకలు సేయుఁ జెవులకు ♦ వెగటుగాఁగ. ౧౭౧

౪౧ కోపము.

తే॥ అల్పునకుఁ గోప మడరిన ♦ నగలుఁగాని
కలియఁగా నేర దది ఱాతి ♦ పలుకువోలె
ఉత్తముని కోప మప్పుడే ♦ హత్తనిచ్చు
నమ్ముచేఁ జీలు నీరమ్ము ♦ గ్రమ్మునట్లు. ౧౭౨

తే॥ కోప మడఁగ దెన్నండును ♦ కోపమునన
జయము చేతను కోపంబు ♦ శాంతి వడదు
ఓర్పుచేఁ గ్రోధము నడంప ♦ నొప్పుఁ జెలిమి
అగ్ని నగ్నిచే నడఁపంగ ♦ నగునె చెప్పుము ? ౧౭౩

తే॥ మనసు లోఁగొని యడరెడు ♦ కినుక నడఁచు
కొనెడి గుణమె యన్నిటికంటె ♦ గొప్ప గుణము
వెల్లువను కట్టి యాఁపుట ♦ పెద్దతనమొ ?
కట్టఁ ద్రెంచుట గరిమమో ? ♦ కాంచు మీవ,

౪౨ శాంతి.

తే॥ యువకుఁడయ్యు నెవ్వడు శాంతి ♦ యుక్తుఁడగునొ
యతఁడె శాంతుఁడౌ నిజముగా ♦ నరసిచూడ
ధాతువులు క్షీణమగుచు వృ ♦ ద్ధత్వ మొదవ
నెవఁడు శాంతుండు గాకుండు ♦ నిహమునందు? ౧౭౫

౪౩ పరీక్ష.

తే॥ నాల్గు విధములఁ గనకంబు ♦ నఱకి కాఁచి
తట్టి యొఱచి పరీక్షించు ♦ నట్టులు జను
నాల్గువిధములఁ బరికింత్రు ♦ నాణెముగను
కులమునను శీలమునఁ గర్మ ♦ వలన శ్రుతిని. ౧౭౬

౪౪ వంచన.

తే॥ వంచన గలారు దాఁడి చ ♦ రించు చుంద్రు
వంచనము లేనివారు ని ♦ ర్భయత నుంద్రు
నంజు తనకుండు బెఱేఁగియే ♦ నాగుఁబాము
దాఁగు నీటి పా మారీతి ♦ దాఁగదెందు. ౧౭౭

ఉ॥ కొందఱ నెల్లకాల మను♦కూలపడం గికురింపవచ్చుఁ బై
నందఱఁ గొంతకాల మను♦వందఁగ మోసము చేయువచ్చు నే
కందువనైన నేమి కల♦కాలము నెల్లరఁ గన్మొఱంగ లేఁ
డెందు నెవండు నిక్కమిది ♦ యెల్లపుడుం బగలే ఘటిల్లునే! ౧౭౮

౪౫ మృత్యువు.

తే॥ అజ్ఞునకు మృత్యువగు మహా ♦ ప్రాజ్ఞు వాక్కు
ధర్మమే మృత్యు వవని న ♦ ధార్మికునకు
అననుకూల పత్నియె మృత్యు ♦ వగును పతికి
కదళికిని మృత్యువగును తాఁ ♦ గన్న ఫలమె. ౧౭౯

౪౬ తృ ణ ము .

తే॥ తృణము నల్పుతో నుపమించి ♦ తెల్పఁదగదు
అనుపకారియా నరుకంటె ♦ నదియు మేలు
పసుల మేఁతయై వానిఁ గా ♦ పాడుచుండు
పిఱికివారల రణమున ♦ నరసి కాచు. ౧౮౦

౪౭ భే ద ము .

తే॥ ఎచటఁ దనవారు లేకుండు ♦ రచట భేద
మునకు నవకాశ మేరీతిఁ ♦ బుట్టఁబోదు
తనదు శాఖయే యచ్చట ♦ నెనయకున్న
తరుల నఱకునే గొడ్డలి ♦ ధరణియందు ? ౧౮౧

౪౮ వి ధి .

తే॥ పైపయిని యెంత యత్నింప ♦ ఫలము లేదు
కానికాలంబునందునఁ ♦ గడఁగు పనులు
పైపయిని వృద్ధిఁ బొందెడి ♦ ఫల తరువులు
అదనునం గాక ఫలియింప ♦ వనుట నిజము. ౧౮౨

తే॥ ద్రవ్యమును చెలికాండ్రు బాం ♦ ధవులు నున్న
విధి యొసంగినదే తక్క ♦ వేఱు కాదు
వనధిలోఁ గ్రోవి నదిమి ముం ♦ చినను దాని
కొలఁది మీఱి జలము గొనఁ ♦ గలదె చెప్పుము ?

తే॥ లోన కుములుచుండెడి వెఱ్ఱి ♦ మానసంబ
కల్పకము డగ్గఱిన ముష్టి ♦ కాయ యొసఁగు
తలఁచునవి యెల్ల నెఱవేఱఁ ♦ గలవె నీకు?
తలను వ్రాసిన విధివ్రాలు ♦ తప్పదెందు. ౧౮౪

తే॥ ఈశ్వరుఁడు తాను, మామ న ♦ గేశ్వరుఁడు, ధ
నేశ్వరుఁడు చెలి, కొడుకు గ ♦ ణేశ్వరుండు
ఇట్టులయ్యు భిక్షాటన ♦ మే ఘటించె
హరునకైనను విధి బలీ♦యంబ కాదె? ౧౮౫

తే॥ మొదట గుణ కుల హీనుఁడౌ ♦ పురుషునకును
ధాత సుగతియగు కన్యను ♦ ధారవోసి
యవలఁ జింతించి దుర్గతి ♦ యనెడి సుతకు
మంచివానిని వెదకుచు ♦ మసలువాఁడు. ౧౮౬

తే॥ బాడబమునకు జంకి క ♦ పర్ది జటను
చేరి సర్ప విషజ్వాలఁ ♦ జిక్కి చంద్రుఁ
డచటు విడి నింగిఁ జేర రా ♦ హవ్వళించె
గీడు లెటకైన దుర్భగు ♦ తోడఁ బోవు. ౧౮౭

తే॥ వ్యాధ బాధయు లేదు ద ♦ వాగ్ని లేదు
వలలు లేవు వేఱ్వేధమైన ♦ భయము లేదు
అనుచు జింక చంద్రుంజేర ♦ నచటఁ గూడ
రాహు దంత వ్రణముచేత ♦ రాయిడి పడె ౧౮౮

౪౯ పశ్చాత్తాపము.

తే॥ శ్రద్ధమై బాల్యమున నేను ♦ చదువనైతి
యౌవనంబున నార్జింప ♦ నైతి ధనము
పిదపనైనను తపము గా ♦ వింపనైతి
వార్ధకమున నింకేమొన ♦ ర్పంగ లాఁడ? ౧౪౯

౫౦ కుపుత్త్రుఁడు.

తే॥ భూస్థలి నజాత మృత మూర్ఖ ♦ పుత్త్రులందు
మృతుఁ డజాతుండు పరికింప ♦ మేలువారు
పోయెనని పుట్టఁడని చింత ♦ పొడము నంత
మూఢుఁ డెల్లకాలము మది ♦ పొగులఁ జేయు. ౧౫౦

౫౧ కులసతి.

తే॥ ఎదుట సతియుండ లేని దె ♦ య్యేదియు లేదు
గరిత యింట లేకున్నను ♦ పరుసు పలుకు
పలుకునదియైన నాయిల్లు ♦ పులి వసించు
నట్టి పొదరిల్లుగాని గృ ♦ హంబు గాదు. ౧౫౧

తే॥ ప్రియముగల కులసతియును ♦ ప్రియుఁడు నొక్క
పూన్కి నొక్క కార్యమె పూని ♦ పొనరుపఁదగు
కనులు రెండును చేరి యొ ♦ క్కటినె కాంచుఁ
గాని వెవ్వేఱు వానిని ♦ గాంచలేవు. ౧౫౨

౫౨ తేజము.

తే॥ బాలుఁడేయైన భానుని ♦ పాదములు మ
హీభృదుపరి భాగములందె ♦ యెలరుచుండు
తేజ మెప్పుడు జన్మంబుతోఁ ♦ దేజరిల్లు
నుత్తములకు వయస్సుచే ♦ నొదవునేమి ? ౧౯౩

తే॥ అంకుశం బెంత ? వశమగు ♦ హస్తియెంత ?
వజ్రమెంత ? తద్భిన్న ప ♦ ర్వత మదెంత ?
దీపమెంత ? తొలఁగిపాఱు ♦ తిమిరమెంత ?
వెలయునది తేజమేగాని ♦ బలుపు గాదు. ౧౯౪

౫౩ దారిద్ర్యము.

క॥ కుల శీల శౌర్య రూపం
బులు విద్యయుఁ గల వరునకుఁ ♦ బుత్త్రిక నొసఁగన్
దలపడు తండ్రింబలె నవి
గల యతనికె నిపుణ విధియుఁ ♦ గట్టును లేమిన్. ౧౯౫

తే॥ వందనములు దారిద్ర్యమా ! ♦ వందనములు
త్వత్ప్రసాదంబునం గృతా ♦ ర్థతను గంటి
గాంచితిని జనములనెల్లఁ ♦ గడఁకతోడఁ
గాంచువాఁ డొక్కఁడును లేఁడు ♦ కడకు నన్ను

౫౮ యాచన.

తే॥ దేహి యను వాక్కు విని యెదఁ ♦ స్థిరత నున్న
పంచ దేవతలును నోట ♦ బయలువెడలి
తొలఁగుదురు వాసి వీడి సు ♦ దూరముగను
సిరియుఁ గీర్తియు ధృతియును ♦ సిగ్గు మతియు.

తే॥ దేహి యను పదంబు బయలు ♦ దేఱినపుడె
ప్రాణములు నోటినుండియే ♦ బయలువెడలు
ఇత్తునని దాత పలికిన ♦ యింపు వాక్కు
వలనఁ జెవిత్రోవ లోనికి ♦ వచ్చు మరల. ౧౯౮

తే॥ ఆస ప్రేరేచి ముందున ♦ కరుగనీదు
వెన్దవిలి పెన్బిడియంబు ♦ వెనుక కీడ్చు
ఆసచే లజ్జచే నిట్లు ♦ లర్థిచిత్త
ము య్యెలంబలె నిటునటు ♦ లూఁగుచుండు. ౧౯౯

తే॥ ప్రతిగృహద్వారమున నర్థి ♦ పలుకు నిట్లు
వేఁడకుఁడు మీరు మిమ్మిట్లు ♦ ♦ వేఁడువారి
కిడక మాబోంట్లు కాకుఁడీ ♦ యిచ్చి మిమ్ము
బోంట్లె యగుచుండుఁ డని నీతి ♦ బోసఁగునట్లు.

తే॥ దక్షిణాశావలంబియై ♦ తరణి కరము
చాఁచినంత నేమి యవస్థ ♦ సంఘటించె

నతని నైజ తేజము లఘు ♦ వగుటెకాక
పగలు కూడ లఘుత్వమై ♦ పరఁగెఁగాదె? ౧౦౧

తే॥ ఎడఁద బిడియ మాఁకటిచిచ్చు ♦ కడుపునందు
అగ్ని పైకెగయుట నైజ ♦ మగును గాదె?
ఎదనుగల లజ్జ కాలఁగా ♦ హెచ్చెఁజిచ్చు
కాన మరల వచ్చితిని మీ ♦ కడకు భూప! ౧౦౨

తే॥ రాజ! నీకీర్తి చంద్రికల్ ♦ ప్రబలి పరవఁ
దిఘలుగూడఁ బూర్ణిమ లయి ♦ తేజరిల్ల
వెఱచి యొక్కయేకాసి మా ♦ యిరవు చేరి
బయల రాకుండ మము బాధ ♦ పఱచుచుండె. ౧౦౩

తే॥ రాజ! ఎల్లెడఁ గనక వ ♦ ర్షంబు నీవు
కురియుచుండంగ నెల్లరు ♦ మురియుచుండ
నే నభాగ్యమట్ గొడుగున ♦ నీడనుండ
బిందు వొకటేని నాపయిఁ ♦ జిందకుండె. ౧౦౪

౫౫ లోభి.

తే॥ లోభిఁ బోలిన దాత యీ ♦ లోకమందు
పుట్టియుండఁ డీమీఁదను ♦ పుట్టఁబోఁడు
తాను కూర్చిన ధనము నుం ♦ తయును కొనక
కాచి పరులకే విడుచుండుఁ ♦ గడకుఁ జూడ. ౧౦౫

తే॥ ఇడక కుడువక విభవంబు ♦ పడయకుండ
దాఁచి ద్రవ్యంబుఁ గాచుట ♦ తనకుఁగాదు

తృణముచేఁ జేయఁబడిన కృ ♦ త్రిమ నరుండు
పొలము పరులకై కాచుటఁ ♦ బోలు సుమ్ము. ౨౦౬

౫౬. ఆశ.

తే॥ ఆశ యెవనికి దాసియై ♦ యడఁగియుండు
వాని కెల్లరు దాసులు ♦ వసుధలోన
ఆశ కెవ్వఁడు దాసుఁడై ♦ యడఁగియుండు
వాఁడు దాసుఁ డెల్లర కగు ♦ వాస్తవముగ. ౨౦౭

తే॥ వెంట్రుకలు తెల్లనయి రాలె ♦ వీడెఁ బండ్లు
కనులు కనరావు తడఁబాటు ♦ గాంచెఁ గాళ్లు
ఇప్పుడో యెప్పుడో యొడ ♦ లెడయు నసువు
తృష్ణయను సాధ్వి నను వీడ ♦ కిపుడు నుండె. ౨౦౮

తే॥ తరుణిమంబును మ్రింగ వా ♦ ర్ధకము గలదు
సౌఖ్యమును మ్రింగ వ్యాధులు ♦ చాలఁగలవు
జీవితము మ్రింగ మృత్యువు ♦ చెంతఁగలదు
తృష్ణికను మ్రింగ నొకటియుఁ ♦ బృథివిలేదు. ౨౦౯

తే॥ అఖిల దోషంబులకు మూల ♦ మగును తృష్ణ
అఖిల సుగుణంబులకు మూల ♦ మగు నిరాశ
అఖిల మోదంబులకు మూల ♦ మగును విద్య
అఖిల దుఃఖంబులకు మూల ♦ మగు నవిద్య. ౨౧౦

౫౩ సేవావృత్తి.

తే॥ తన తలంపులు మదిలోనె ♦ దాఁచవలయు
పరుల చిత్తంబు హర్షిల్ల ♦ జరుఁగవలయు
ఇతరులకు శరీరము విక్ర ♦ యించుకొన్న
సేవకునకు సుఖంబేడ? ♦ చిత్తమేడ? ౨౧౧

తే॥ ఎన్న సమములు సేవా శ్వ ♦ వృత్తులనుచుఁ
బలుకుదురు కొంద ఱయ్యది ♦ పాటిగాదు
జగతి స్వచ్ఛందచారియౌ ♦ శ్వానమేడ?
పరుల కొడలమ్ముకొనిన సే ♦ వకుఁ డదేడ? ౨౧౨

తే॥ కోరి సేవకై యొడలమ్ము ♦ కొనెడివాఁడు
మాన సౌఖ్యముల్ మొదలంట ♦ మానవలయు
వేనికొఱకు ధనంబును ♦ తాను గోరు
నవియ క్షీణించుచున్నవి ♦ యతనికెన్న ౨౧౩

౫౪ సార్థకము.

తే॥ యోగ్యత నెఱింగి కొలువులో ♦ నుంచుకొనుట
వాడి పాడగు చేనిలో ♦ వాన పడుట
ఆఁకటం గుందువానికి ♦ నన్న మిడుట
పేద కీవి సార్థకములు ♦ పృథివియందు. ౨౧౪

తే॥ అదనునం బెట్టుపైరు వ ♦ యస్సునందు
గలుగు పుత్త్రుఁడు పిననాఁడు ♦ కఱచు విద్య

సుజనునకుఁ జేయు మేలును ♦ సుజనమైత్రి
సమయమునకు నుపకరించు ♦ జనున కిలను. ౨౧౫

తే॥ ఉత్తముఁడు గల గ్రామంబు ♦ నుత్తమ సతి
గలుగు పురుషుండు విద్యచే ♦ నలరు బుద్ధి
సత్యవంతమౌ వాక్కును ♦ జడత లేని
నడవడియుఁ బ్రకాశించును ♦ పుడమియందు. ౨౧౬

౪౯ నిరర్థకము.

తే॥ వనధియందున దండిగా ♦ వానపడుట
ఆఁకలియె లేనివానికి ♦ నన్నమిడుట
ధనికి దానంబు సేయుట ♦ ధరణియందు
నిష్ప్రయోజనములు సుమ్మ ♦ నియత చరిత! ౨౧౭

తే॥ అదను వీడి పెట్టిన పైరు ♦ ముదిమియందు
కలుగు కొడుకు పుస్తకమందు ♦ గలుగు విద్య
దుష్టునకుఁ జేయు మేలును ♦ దుష్టమైత్రి
సమయమున కిలఁ గొఱగావు ♦ జనునకెన్న ౨౧౮

తే॥ ఇంపులేని కవిత పుత్ర ♦ హీన గృహము
నుత్తముఁడు లేని గ్రామంబు ♦ బత్తి లేని
వేసమును ప్రీతిలేనట్టి ♦ విందు విద్దె
లేని రూపును వెలయవు ♦ మానితముగ. ౨౧౯

౬౦ ప్రేమ.

తే॥ పరునుచే వైరిని జయింప ♦ వచ్చుఁగాని
ప్రియముచేఁబోలె వశము గా ♦ వింపఁగాదు
కత్తిచే వైరమును చంపఁ ♦ గలము కాని
గెలిచి లోఁగొనఁగాదు సం ♦ గీతమువలె. ౨౨౦

తే॥ కత్తిచేఁ జంపి వైరంబు ♦ కడవుటెల్ల
రోగిఁ జంపి తద్రోగంబు ♦ నీఁగినట్లు
ప్రేమచేఁ జంపకయె పగ ♦ వెడలఁదోలి
చెలిమి కొనవగు మిత్రమా ♦ తలఁచి చూడు ౨౨౧

౬౧ ఘంటాధ్వని.

మ॥ ప్రభుతోద్యోగులు సజ్జనోపకరణా♦భావంబుచే శ్రీకృపా
ప్రభవుల్ లోభముచే నసద్వ్యయనతల్♦బ్రజ్ఞాయుతుల్ సద్వ్యయ
సుభగుల్ త్రిమ్మరుచుండుటల్ ప్రణుతవి♦జ్ఞుల్ భక్తిలేమిన్ వృథా
గభువిం ద్రోయుచునుండిరాయువనియా♦గంటల్ ప్రబోధించెడిన్.

౬౨ నవ్వులు.

తే॥ బిలము వెలుపల మార్జారి ♦ బిలములోన
సర్ప మీమధ్యనున్న ♦ మూషకముకరణి
భార్య లిరువురు గలయట్టి ♦ భర్త భువిని
కదలలేక మెదలలేక ♦ కలఁగువాఁడు. ౨౨౩

తే॥ పరుల వ్రాఁత నొక్కఁడు చదు ♦ వంగలేఁడు
వాఁడు వ్రాయఁ బరుఁడు చదు ♦ వంగలేఁడు

ఈ విశేష మన్నిటికంటె ♦ హెచ్చు నితఁడు
తాన వ్రాసి చదువలేఁడు ♦ తానె మరల ౨౪

౬౩ సన్మార్గము.
(కందములు)

తగనిది పాపము చేయఁగఁ
దగినది పుణ్యంబు తొల్లి ♦ తాఁజేసినదే
యగు నిపుడు వేఱు గలుగదు
తగ నిదియే సర్వశాస్త్ర ♦ తత్త్వము తండ్రీ! ౨౫

తరలెడి వేళను జాతుల
నరయఁగ రెండెయగు ధర్మ ♦ మరసి నడచు నా
నరులే సుజనులు తప్పిన
నరులే దుష్టు లిది తత్త్వ ♦ నయమగు తండ్రీ. ౨౬

నిలువని దీ దేహము పలు
సిలుగులకును నెలవు నమ్మ ♦ చెలఁగకు కలలో
పల ధర్మ మాచరింపుము
సిలుగోర్చిన నిజము ముక్తి ♦ చిక్కును తండ్రీ. ౨౭

తన పుణ్యపు విధి డాయక
పని యొనరుపఁ గాదు గ్రుడ్డి ♦ ఫలమునకై క
ఱ్ఱను విసరు చందమగు విధి
యనుకూలంబైన వేళ ♦ నగునది తండ్రీ. ౨౮

రానివి యలసి పిలిచినను
రానేరవు విసిగి తోల ♦ రానున్నవియుఁ
బోనేరవు జను లాసను
బూని మదిని చింతసేయఁ ♦ బోలదు తండ్రీ. ౧౨౯

తనకున్నదె తనకగు నొ
కనిని విభవము కాంక్షసేయఁ ♦ గలుగదు కలశాం
బునిధిఁ దరించిన దేహికిఁ
గనునది యేమున్న దరసి ♦ కనుమా తండ్రీ. ౧౩౦

పలు విధములఁ బరికించిన
పలు రుజలకుఁ బురుగులకును ♦ భవనము దేహం
బిల దీని నెఱిఁగియే కద
పలుకరు శాశ్వత మటంచుఁ ♦ బ్రాజ్ఞులు తండ్రీ.

ధనమునకై బహు యత్నము
లొనరుప విధి యొసఁగు కొలఁది ♦ నొనఁగూడును త
ద్ధనమును నిలుకడ లేనిది
మనమున నెదకఁదగు ధర్మ ♦ మార్గము తండ్రీ.

తన్నెంత లేమి నలఁచినఁ
దన్నడిగిన వారి కిచ్చు ♦ ధర్మాత్ముఁడు; లో
నున్న జల మొసఁగదే నది
యెన్నఁగ వేసంగి నెండ ♦ కెండియుఁ దండ్రీ. ౧౩౩

పేఁదులకొలఁదిగఁ బొరలుచు
నేదువ రాఁబోరు చచ్చి ♦ యేగిన వారల్
వీడుము మనకు నదేగతి
కూడ నెదియురాదు పెట్టి ♦ కుడువుము తండ్రీ. ౨౩౪

కలుగదని పస్తు నోర్వవు
కలిగిన తఱి హెచ్చుతినవు ♦ కడుపా! నీతోఁ
గలిసి మనుట కష్టంబగుఁ
దెలియవు నా సిలుగు లనుచుఁ ♦ దెలియుము తండ్రీ.

తరు వేటి దరిని వెలసిన
నరపాలుం డెఱుఁగు పెను ధ ♦ నంబును చెడు నీ
వరసి మడి దున్ని బ్రదుకుము
పెర వృత్తుల నాశముందు ♦ వినుమా తండ్రీ. ౨౩౬

ఎవ్వరు కాఁగలది చెఱుప
నెవ్వరు మృతినొందు వారి ♦ నిల రక్షింపన్
నివ్వటిలు కలిమి చెడ నీ
కెవ్విధి శిక్షింప మాన్తు ♦ రెవ్వరు తండ్రీ. ౨౩౭

పల్లఱవు లాడ నోర్చుచు
నెల్లిదముగ బ్రదికి బిచ్చ ♦ మెత్తుట కంటెన్
ఉల్లము మానము గల జని
కల్లాడక చావు మంచి ♦ దరయుము తండ్రీ. ౨౩౮

మది దేవార్పణ మనుచును
పదిలంబుగఁ బనులు సేయ ♦ భద్రంబగు ని
య్యదియే ప్రజ్ఞా ఫలమగుఁ
దదితరములు విధివశములు ♦ తథ్యము తండ్రీ. ౨౩౯

జలము కలియు మట్టివలనఁ
గలికి సతీత్వమునఁ గనులు ♦ కారుణ్యముచే
నిల జనము లీవి వలనం
జెలఁగుదు రతిగౌరవమున ♦ సిద్ధము తండ్రీ. ౨౪౦

కలుషము లడఁగాఱు నటం
చలనాఁ డిడ కిప్పు డిడుమ ♦ లల్లార్చిన వే
శల విధి దూఱినఁ గలదే?
యిల పొంగునె వట్టి పాత్ర ♦ నేర్చినఁ దండ్రీ. ౨౪౧

తలిదండ్రులు తనయులు బం
ధులు మిత్రులు పెద్దలనుచుఁ ♦ దోడువడరు లో
భులు తన్ను వారి కిత్తురు
తలయిడి కాచినను మేలు ♦ తలఁపరు తండ్రీ. ౨౪౨

కొలుచుట తిరియుట పాలన
సలుపుట పొగడుటయు జలధి ♦ సంచారము పా
టలు పాడుట పాపపు టాఁ
కలి తీర్పనె యొడలిఁ గొండ్రు ♦ కట్టా తండ్రీ! ౨౪౩

వెలయాలి నమ్మి చేరుట
యిలఁ బాత్రముఁ గొనుచు నేటి ♦ నీఁదుట ధరణిన్
బలు లిబ్బి పీడి లేమిడిఁ
గొలుచుటయగు నిహము పరము ♦ గొఱలదు తండ్రీ.

ఇల నిర్వంచకులకుఁ గలు
ముల చెలి ధన ధాన్యములను ♦ పొగడిక పేరున్
బలమును నీడయు నాయువు
తలఁగని సుఖ మిచ్చుచుండు ♦ తథ్యము తండ్రీ. ౨౮౫

పెనుపాట్ల పడి ధనంబును
తినక యిడక భూమిఁ బాఁతి ♦ ద్రెళ్లినచో నే
మనుజులపాలో యెఱుఁగము
ఘనమగు నవివేక మదియ ♦ కాదే తండ్రీ. ౨౮౬

కూటమునఁ బక్షపాతము
పాటించిన వాని యింటఁ ♦ బాములు చేరున్
పాటిగ జిల్లేడు పెరుఁగును
నీటుగ మూదేవి వచ్చి ♦ నిలుచును తండ్రీ. ౨౮౭

నదిలేని యూరు తిలకము
గదురని ఫాలమును నేయి ♦ గలియని కుడుపున్
మదిరాక్షిలేని హార్మ్యము
నెద నిలువని చదువు నింపు ♦ నీయవు తండ్రీ. ౨౮౮

వ్యయ మాయంబున కెక్కువ
యయిన మతియుఁ జెడును మాన♦మడుగంటును పైఁ
బయిదలి చులుకఁగఁ జూచును
ఎయిది పొరుగు దొంగగాఁగ ♦ నెంచును తండ్రీ. ౨౮౯

గాద నొవ్వి యడరెనేనియు
నెద పదిలము కులము చదువు ♦ నీవి తెలివి యొ
ప్పిదమును యత్నము మానము
ముదము తపము పదియు విడిచి♦పోవును తండ్రీ ౨౯౦

ఒకటి తలఁప నొక్కటి యగు
నొకటి దలఁపకున్న నదియ ♦ యొనఁగూడును వే
ఱొకటి దలఁప నొడఁగూడదు
సకలము నీశ్వరుని చెయిది ♦ సత్యము తండ్రీ.

ఉడుచునది నాల్గు మూరలు
కుడుచునదో పట్టెఁ డెదను ♦ కోరిక లెన్నే
గడువేలు లక్ష కోట్లగుఁ
గడవంబలెఁ జెడెడు దనుకఁ ♦ గష్టమె తండ్రీ. ౨౯౧

ఫలియించు తరులు పక్షులఁ
బిలుచునె? పశువులును చేఁపి ♦ పిదుకఁగ నీవే?
వలచినది దాఁప కీయఁగ
వలయు జనుల కదియ యొదవు ♦ పద్ధతి తండ్రీ.

తొలిబాముసఁ దా నొసరుచు
ఫలమే విధి కుడుపుచుండుఁ ♦ బరు నిందింపన్
ఫలమేమి ? యూరి వారలు
తలకొని విధిఁ దఱుమఁగలరె ? ♦ తప్పదు తండ్రీ.

అందము కవితకు ఛందము
అందము కులమునకు నడత ♦ వ్యాధియె మేలౌ
నందము పాఱెడి జెట్టికి
నంద మసతిఁ గొనుటకంటె ♦ నంటమి తండ్రీ .

నదిసేయు మిట్టి మడువుల
పదురున ధన మడరుఁ బోవు ♦ పదిలమ్ముగ నుం
డదు గాన నన్నపానము
లాదవింపుము తోడు ధర్మ ♦ మొక్కటె తండ్రీ.

కఠిఁ దగులు శరము దూదిని
చొరదు పరుసు మృదుత నడఁపఁ ♦ జొప్పడదు మహా
పరుష శిలలో ఖనిత్రము
చొరదు మెతువు వేరు చీల్చి ♦ చొచ్చును తండ్రీ.

కలిమిగల యజ్ఞ నేనియు
నిల జను లెదురేగి ఘనత ♦ యిత్తురు ధనమే
తొలఁగిన సతి ప్రేమింపదు
చెలఁగదు తల్లియును పలుకు♦చెల్లదు తండ్రీ. ౨౫౨

ననుపక కాచెదు తరువ్రులు
ననుపక పనిచేయు చతురు ♦ లవనిఁ గలరు చ
ల్లిన వెద ఫల మీాయని యను
వున వెకలికిఁ దెలుపఁ దెలివి♦పొదలదు తండ్రీ. ౨౫౯

కదళియు శుక్తియు వెదురును
పొదలక చెడువేళ ఫలము ♦ పొందినక్రియ సం
పదయును చదువును తెలివియుఁ
జెదరఁగఁ బరసతుల బుద్ధి ♦ చెందును తండ్రీ.

విను మన్ని శాస్త్రములయం
దును కర్మఫలంబుఁ ద్రెంచు ♦ త్రోవ యొకటె వా
నిని ఫలము కోరి చేయకుఁ
డనియున్నది మదిని కోర్కు ♦ లడఁపుము తండ్రీ.

నేనని తానని కాదని
యౌనని మంచిదని చెడ్డ ♦ దని భేదంబే
లా? నీవు తాన యగుదువు
పానలె? జన్మునకుఁ ద్రాదు ♦ వలయునె? తండ్రీ.

మూఁడు పదుల యేఁడులలో
మూఁడు మలాదులను విడిచి ♦ మొనసిన నిష్ఠన్
జూడక నీలో నాత్మను
పాడు చదువు ముదిమిరూపు♦పదురగు తండ్రీ. ౨౬౩

పలువురు పెద్దలు గ్రంథం
బులలో వచియించినట్టి ♦ ముఖ్యాంశంబుల్
కలవన్నియుఁ బరమేశుని
తెలియఁ బలుకు సవియె యనుచుఁ♦దెలియుము తండ్రీ.

౬౪ నీతిమంజరి.

విద్య నేర్పినతఁడె ♦ విమల దైవతము
విద్యకుఁ దోడవగు ♦ విశద వాగ్ధార
కలిమికిఁ దోడవగు ♦ గర్వంబు లేమి
ధనులకుఁ దోడవు బాం ♦ ధవ పోషణంబు
విప్రులకుఁ దోడవు ♦ వేద శీలములు
నృపులకుఁ దోడవగు ♦ నీతి పాలనము
వణిజులకుఁ దోడవు ♦ వర ధనార్జనము
కృషికులకుఁ దోడవు ♦ కృషిచేసి తినుట
ప్రగడలకుఁ దోడవు ♦ ప్రభు మేలు కూర్పు
వీరులకుఁ దోడవు ♦ వెఱవని పటిమ
తిండికిఁ దోడ వతి ♦ థికిఁబెట్టి తినుట
మగువలకుఁ దోడవు ♦ మాన రక్షణము
ఇల్లాలికిం దోడ ♦ విలుతేని సేవ
వెలియాలికిఁ దోడవు ♦ వెలయు పైతళుకు
విజ్ఞానికిఁ దోడవు ♦ విద్యచే వినతి
నిఱుపేదకుఁ దోడవు ♦ నెఱి దప్ప కునికి

పెద్ద వారెల్లరు ♦ పెద్దలు కారు
పిన్నవారెల్లరు ♦ పిన్నలు కారు
కొడుకు లెల్లరు మంచి ♦ కొడుకులుగారు
బంధువు లెల్లరు ♦ బంధులు గారు
పెండ్లాడు వారెల్ల ♦ పెండ్లాలు గారు
తక్కువతనమును ♦ తన చేతఫలమె
తనరు గౌరవమును ♦ తన చేతఫలమె
జనుఁడు తిరిసి యేని ♦ చదువుట లెస్స
చదివిన వానికే ♦ సకల సత్కృతులు
ప్రభులును చదివిన ♦ వాని మన్నింత్రు
అటుగొఱ విద్య య ♦ నర్థ దాయకము
ధరణి పిల్లికి లేదు ♦ తపమును దయయు
దంతికి నుండవు ♦ దాన ధర్మములు
కొండెగానికి లేదు ♦ కూరిమి చెలిమి
సుజ్ఞానులకు లేదు ♦ సుఖ దుఃఖ చయము
అజ్ఞానికిం గల్గ ♦ దలుకును లజ్జ
చెడినవారికి లేరు ♦ చెలు బాంధవులు
కలిమి పేదఱిమి ని ♦ ల్కడ నుండలేవు
తిరిప మెత్తుటయును ♦ తెఱఁగె బీదలకు
తిరియువారి కిడుట ♦ తెఱఁగె దాతలకు
నింద వచ్చు పనులు ♦ నీఁగుట లెస్స

వేదంబు నేరని ♦ విప్రుండు పొల్లు
కులము మేల్మి చెఱుచుఁ ♦ కుజనుండు పొల్లు
పీలుండి చదువని ♦ పీఱేఁడి పొల్లు
అనువుండి కృషి చేయ ♦ నట్టేఁడు పొల్లు
వ్యర్థ వ్యయము చేయు ♦ బాలుండు పొల్లు
పనిలేక వదరెడి ♦ వదరయు పొల్లు
లోభి జనుండు పొ ♦ ల్లులలోన పొల్లు
ఉపకార మొనరించు ♦ టొగి పుణ్యమునకు
అపకార మొనరించు ♦ టగు పాపమునకు
సత్కీర్తి యొకయేఁట ♦ సాధింప రాదు
అపకీర్తి కనుమూయు ♦ నంతలో వచ్చు
అన్ని కష్టంబుల ♦ కాస మూలంబు
గర్వంబు కలవాఁడు ♦ కడ తేఱలేఁడు
కోపంబుచే నను ♦ కూలతల్ చెడును
అన్ని బాధలఁ గూర్చు ♦ నయ్యా యసూయ
గురుల మాట వినని ♦ క్రూరుండు చెడును
పతిమాట వినని య ♦ వ్వడఁతియుఁ జెడును
సోమరి మోమున ♦ సొంపు గన్పడదు
అవివేకి మొగమున ♦ నడరదు తేట
త్రోవనే నడవుము ♦ త్రోవనే మరలు
పెద్ద లేగునదియ ♦ వెరవగు త్రోవ.

శ్రీరస్తు.

నీతిగుచ్ఛము.

మలి సగము.

(అన్యాపదేశములు)

నిజముగా నెల్లవారికి ♦ నీతి ప్రీతి
అందును ఛలోక్తు లన్నచో ♦ నధిక ముదము
చాటుపెట్టి పల్కుట యన్నఁ ♦ జాల సొంపు
నింపు నింపు ననుభవంపుఁ ♦ బెంపు పెంపు.

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.
కర్త.

విజ్ఞప్తి.

అన్యాపదేశమనఁగా వేఱొకదానిని చాటుపెట్టి పలుకుట. కావున వీనికి సాధారణార్థ మొక్కటియు ముఖ్యార్థము వేఱొక్కటియు నై యుండును.

విషయసూచిక.

శ్రీరస్తు.

నీతిగుచ్ఛము.

౧ సూర్యుఁడు.

తే॥ ఎంతదాఁకఁ జంద్రుఁడు వుట్టఁ ♦ డంతదాఁక
మిడుగుఱుం బుర్వులును మిన్కు ♦ మిన్కు మనును
వేవెలుంగు పొడమినంత ♦ విధుఁడు లేఁడు
మున్నె ఖద్యోతముల కాంతి ♦ ముచ్చ ముడుఁగు. ౧

తే॥ ఎవని పాదంబు లొప్పు భూ ♦ భృచ్ఛిరముల
నా జగచ్చక్షువును రాహు ♦ వలమికొనఁగ
నిరులు లేచును మిడుఁగుఱుఁ ♦ బురువు లేచు
లలిని చుక్కలు వెల్గు గూ ♦ బలును మూల్గు. ౨

౨ చంద్రుఁడు.

తే॥ క్షీణతను చెంద దగ్గఱఁ ♦ జేరుచుండు
పూర్ణతను చెంద దూరంబు ♦ పోవుచుండు
మిత్రుతోడ దోషాకరు ♦ మైత్రియిద్ది
మలిన హృదయున కది తగు ♦ మార్గమొకద! 3

తే॥ ఎక్కువగఁ జుక్కలున్నచో ♦ నేమి మింట?
సంద్ర ముప్పొంగునే? యిరుల్ ♦ సమయఁగలవె?
చల్లఁదనముండునె? చకోర ♦ ముల్లసిలునె?
అమృతకాంతి గలదె? చంద్రుఁ ♦ డవతరిలక. ౪

3 మేఘము.

తే॥ నదులయందు చెఱువులందు ♦ హ్రదములందు
త్రావుచుండు జలము సదా ♦ జీవకోటి
చాతకం బట్లు పోవదు ♦ జగతియందు
నిన్ను దక్క వేఁడ దొరుని ♦ నీరదంబ ౧

తే॥ శ్రమముతోడ జలముగొని ♦ జలధినుండి
కల్ప వృక్షంబు లున్నట్టి ♦ కడకుఁ బోక
కురియుచుందువు కడఁక నూ ♦ షరములందు
నీ తలం పది యేమొకో? ♦ నీరదంబ! ౨

తే॥ ఉఱుముదువుగాక సుడిగాలిఁ ♦ బఱతుగాక
మొత్తుదువుగాక వడగండ్ల ♦ నెత్తిమీఁద
నీజలంబుచే జీవించు ♦ నీడజమును
నీవ పీడఁగాఁ దగునె? యో ♦ నీరదంబ! ౩

తే॥ కురియు మేఘంబు నల్లనై ♦ వఱలుచుండు
నద్ది దోసంబనుచు జను ♦ లనఁగఁబోరు

మొనసి వెన్నెల కాలవు ♦ మొగులు తెల్ల
నై ప్రకాశింప లాభ మే ♦ మందు గలదు? ౭

తే॥ శరదమా! యెల్లయెడ నీవు ♦ కుఱియుచుండ
చిగురు లెత్తుచున్నవి యన్ని ♦ చెట్లు కాని
జిల్లెడులమైన మాకు మున్ ♦ జెలఁగుచున్న
యాకులును గూడ నూడెఁగా! యరయుమీవ. ౮

౪ వాయువు.

తే॥ ఓయి చండ సమీరణ! ♦ యుడుగవయ్య
యెంత ఘోర కార్యంబిది ♦ యెఱుఁగవైతి
చాతకము నోటఁ బడనున్న ♦ జల కణముల
నెగురఁగొట్టితి వక్కటా! ♦ హింసకాదె?

౫ సముద్రుఁడు.

తే॥ అడుగునకుఁ ద్రోయుచుందు వ ♦ నర్ఘమణుల
నెత్తిపైనుంచి తృణము మ ♦ న్నించుచుందు
విద్ది నీకు దోసంబు గా ♦ దే? సముద్ర!
మణి మణియె యెటనైనను ♦ తృణము తృణమె. ౧౧

తే॥ నావికులు నీపయిం బయ ♦ నంబు సేయ
గట్టుపై బావినీటితోఁ ♦ గడవ నించి

కొంచుఁబోదురు దగదీర్చి ♦ కొనఁగ నెంచి
సిగ్గుగాదె? సముద్రుఁడా! ♦ చెప్పికొనఁగ. ౧౨

తే॥ రాలు మణులు ముత్తెంబుల ♦ రాశి యిసుక
పగడములు నాచు జలములు ♦ పాలు దరిని
పెట్టుఁజెట్లు కూఁతురు లక్ష్మి ♦ పేరు రత్న
నిలయమేకాని త్రావఁగా ♦ నీరు లేదు. ౧౩

చ॥ అమృతముచే సురాళియు ము♦రారి రమామణిచేత మేరచే
త మహియు శంకరుండును సు♦ధాకరుచే హరి కల్పకంబుచే
హిమగిరి పుత్రుఁడున్ శరణ♦మిచ్చుటచేఁ బరితృప్తులయ్యు నొ
క్కమహితుఁడేనియంబుధి న♦గస్త్యుఁడు త్రావఁగనడ్డువోయెనే?

౬. రత్నము.

క॥ అరయకరయొ ప్రేమచేతనొ
నరపతి యొక గాజుఁబాతి ♦ నయముగఁ దలపై
ధరియించినంత మాత్రన
యరుదగు వెలఁగలుగు రత్న ♦ మగునే తలఁపన్. ౧౫

తే॥ సోమకాంత మణింబోలె ♦ సూర్యకాంత
మణియు స్వచ్ఛమైనదె యని ♦ గణన కెక్కెఁ
గాని తద్గుణంబులలోనఁ ♦ గలదు వాసి
అమృత మొక్కటి వేఱొక్కఁ ♦ డగ్గిఁ గురియు. ౧౬

తే॥ సంద్రమునఁ బుట్టు రత్నరా ♦ జంబులైనఁ
దత్పరీక్షకుల్ లేకున్నఁ ♦ దఱుఁగు విలువ
గొల్లవానికి దొరకిన ♦ గొప్ప కెంపు
మూఁడు కాసుల కిచ్చును ♦ ముదముతోడ. ౧౭

౭ శంఖము.

తే॥ కఠినతయుఁ గీట గృహాత వ ♦ క్రతయు శూన్య
మయ్యు క్షీరాంబు సంభవ ♦ మైనయంత
నేమి గొప్ప గుణంబుచే ♦ నిందిరేశుఁ
డిట్లు చేపట్టె శంఖమా! ♦ యెఱుఁగరాదు. ౧౮

క॥ జలనిధి జనియించితి ని
ర్మలినము దేహంబు మఱి ర ♦ మాపతి కరమం
దలరుదువు కాని యొకరును
కల కుటిలత మాన్పరైరి ♦ గా! శంఖంబా! ౧౯

తే॥ తండ్రి రత్నాకరుండు సో ♦ దరియొ లక్ష్మి
శంఖమా! యింట నింట బి ♦ చ్చంబుకొఱకు
రోదనము సేయుచుందు మొ ♦ ఱ్ఱోయటంచు
పెట్టి పుట్టని వారికి ♦ పుట్టదు గద! ౨౦

౮ కూపము.

తే॥ అల్ప తోయంబయైన వ్య ♦ యంబు హెచ్చు
దరియు గుణయుత రిక్తపా ♦ త్రములు మరలఁ

బూర్ణతం బొందుచుండు నీకు ♦ బొందినంత
నీవు కూపమా? భువిఁ జిరం ♦ జీవి వగుమ! ౨౧

తే॥ జీవనాగారకూపమా! ♦ జీవనంబు
జనుల కవ్వారిగాఁగ లే ♦ దనక ప్రీతి
నొసఁగఁ దలఁచితివేని నీ ♦ యొద్ద నుంచు
కొనుము గుణయుత పాత్ర మొ♦కొండు దరిసి. ౨౨

తే॥ సగుణ సత్పాత్రములు నీదు ♦ సరసఁ జేరి
వినతిమై నిన్ను కాంచు జీ ♦ వనము కొఱకు
రూపమున నల్పుఁడవ వైనఁ ♦ గూపముఖ్య!
దాతవగుటచే దొడ్డగాఁ♦దలఁచు వారు. ౨౩

తే॥ జీవనంబుకై నిను చేర ♦ నీవు కూప
ముఖ్య! బహుగుణ గరిమ గ ♦ మ్యుండవైన
నిట్లు పాత్రానుగుణముగా ♦ నిచ్చుచుందు
వతి వివేకివి నీకు జ ♦ యంబు లగుత! ౨౪

తే॥ చాల నల్పుండ నని యిట్లు ♦ జాలి చెంద
వలదు మది నెప్పుడును కూప ♦ వర్య! ధన్య
తముఁడ వత్యంత సరస హృ ♦ దయుఁడ వగుచుఁ
బరగుణ గ్రహణీయతఁ ♦ బరఁగు కతన. ౨౫

౯ గరుడుఁడు.

తే॥ పాము పామని జనులెల్ల ♦ భ్రాంతు లగుచు
మదిని భీతి చెందినను చెం ♦ దుదురుగాక
పక్షిరాజు భక్షించెడు ♦ వానియందు
మృదు మృణాలంబ యగుఁజుమీ ♦ యదియుఁజూడ.

౧౦ హంసము.

తే॥ ఎల్లయెడలఁ దామరలచే ♦ నెసక మెసఁగు
కొలఁకులున్నవి యెన్నియో ♦ కువలయమునఁ
గాని హంసరాజమునకు ♦ మానసమునఁ
గాక మానసమున నింపు ♦ గలదె నిలువ? ౨౭

ఆ॥ కొంగ యంచ రెండు ♦ రంగున భేదంబు
లేకయుండుఁ గాని ♦ లోకమందు
పాలు నీరు వేఱు ♦ పఱచు గుణాన హం
సంబు హంసమే బ ♦ కంబు బకమె. ౨౮

తే॥ అమల గంగా తరంగంబు ♦ లందు తూఁగి
కనక పంకజ రజ మధ్య ♦ మునను పెరిఁగి
వెలయు రాజహంసం బిడ్డ ♦ విధివశమునఁ
గంటు నాఁచు రొంపి జలంబుఁ ♦ గాంక్షఁ జేరె. ౨౯

తే॥ అంచ సంజఁ బథిశ్రమ ♦ మపనయింప
కాక బకముల కడఁజేరఁ ♦ గా హసించి

మూఁగ యని యవ్వి ఱెక్కలఁ ♦ బొడిచి యీడ్చె
నవమతికి హేతువగును నీ ♦ చాశ్రయంబు. 30

౧౧ భ్రమరము.

తే॥ రాత్రి కడచును వేకువ ♦ రాకపోదు
భానుఁ డుదయించు వికసించుఁ ♦ బంకజములు
అనుచుఁ జింతింపఁ గోశ గ ♦ తాళి యకట!
తూఁటితోఁ దామరను కరి ♦ త్రుంచివైచె. 3౧

తే॥ చిత్రపద్మంబు నళి కాంచి ♦ చిత్ర మనుచు
వ్రాలి గంధము తేనె మా ♦ ర్దవము లేమిఁ
గాంచి తలయూఁచి యిది యేటి ♦ దంచు శిరము
వంచి సిగ్గుచే నెచటికో ♦ వదలిపోయె. 3౨

తే॥ కరి కపోల మదంబునఁ ♦ బెరిఁగి విరియు
నంబుజ రజంబుచే వాసి ♦ తాంగమైన
భృంగ మిప్పుడు కాలంబు ♦ వెడలఁబుచ్చు
వేఁప జిల్లేడు పూలందు ♦ విధి వశమున. 33

౧౨ కోకిల.

తే॥ ఓయి కోకిల! మానంబు ♦ నుడిగి సుంత
పంచమశ్రుతి నొకపాట ♦ పాడు మిచట
నట్లు కాకున్న నిన్నెవ్వ ♦ రరయువారు
మాల కాకులు నిండిన ♦ మావియందు 3౪

తే॥ కాక వృక ఘూక బక భేక ♦ గణములార!
వినతితోడ మిమ్మొక్కమాట ♦ వేఁడికొందుఁ
గలకలము మాని నెమ్మది ♦ గనుఁడు నంత
ఇంపగు రవమ్ము పికము కా ♦ వింపఁదొడఁగె ౩౫

తే॥ కాకి నలుపు మఱియుఁ ♦ గోకిలయును నల్పు
వన్నెయందు భేద ♦ మెన్నలేదు
భూమి జనుల కించు ♦ నామని యే తేర
కాకి కాకియే పి ♦ కంబు పికమె. ౩౬

తే॥ సకల జన రంజకంబు వ ♦ సంత రజని
నింపుగాఁ గోకిలాలాప ♦ మొనయకుండు
నంతదాఁ గాలపించుఁగా ♦ కన్నియెడలఁ
గాక కుక్కుటములు బక ♦ భేకములును ౩౭

తే॥ చెవిటి వారలు నిండిన ♦ భువన మిద్ది
మృదు మధుర కూజితంబుచే ♦ మేలులేదు
త్వత్కలా దరిద్రులు వీరు ♦ పరభృతంబ!
వన్నెచేఁ గాకి యనియె ని ♦ న్నెన్నువారు. ౩౮

తే॥ ఓయి కోకిలా! నీపాట ♦ యుడుగు మింక
వానకారిది తడియయ్యె ♦ వసుధ యెల్ల
కడిమి మోసులు పుట్టె భే ♦ కంబు లిపుడు
వక్త లగుచుండ నిను విను ♦ వార లెవరు? ౩౯

తే॥ కోకిలా! పాట లింకఁ జాలు ♦ మ్రాఁకుమీఁదఁ
గూరుచుండుము వినువారు ♦ గూడ లేరు
కాకిమూఁకలు కటువుగాఁ ♦ గలకలంబు
సేయు నిప్పు డామని గాదు ♦ శిశిరఋతువు. ౮౦

తే॥ కోకిలా! యరణ్యం బిది ♦ ఘోరతరము
కాకి మూఁకలు గూండ్లకు ♦ వీఁకఁ జేరి
ఘోషణము సేయుచున్నవి ♦ గూబ లదర
నీదు పంచమారావంబు ♦ నిలుపఁదగును. ౮౧

౧౩ చాతకము.

తే॥ చాతకం బొక్కటే మాని ♦ జగతియందు
వెలయుఁ జాలకాలంబు జీ ♦ వించుఁగాత!
వేఁడఁబోయిన నింద్రునే ♦ వేఁడఁబోవు
నొండె దప్పిచే మరణంబు ♦ నొందునొండె. ౮౨

తే॥ ప్రాణముల భరియించె న ♦ వశ్య కార
ణంబుచే జగంబునఁ జాత ♦ కంబు నిజము
ప్రార్థనా భంగ భీతిచేఁ ♦ బ్రాణమైన
విడుచుఁగాని శక్రుని దక్క ♦ వేఁడబోదు. ౮౩

తే॥ మొలచె గింజలు తీవియల్ ♦ మోసులెత్తెఁ
జెట్లు చిగిరించె జనము హ ♦ ర్షించెఁ గురియఁ

జడదు తననోట నొకచేని ♦ వానచినుకు
పాతకం బేమి చేసెనో ♦ చాతకంబు ౪౪

తే॥ కలవు మొగుళులు దగయార్చు ♦ కడఁక గలవి
వానకోయిలా! శ్రమనొంద ♦ వలదు తాళు
మిద్ది శారదాబ్దము నీళు ♦ లిందులేవు
ఉఱుము నూరక యొక బిందు ♦ వుర్విఁబడదు. ౪౫

తే॥ వానకోయిలా! వినుమొక్క ♦ పలుకు వినుతు
పెక్కు మొగుళులు కలవు వి ♦ న్వీథియందు
కొన్ని యూరక గర్జించుఁ ♦ గొన్ని కురియుఁ
గనిన వానినెల్లను వేఁడఁ ♦ గడఁగ కయ్య. ౪౬

తే॥ ఇతర పక్షులు దగగొన్న ♦ నెచటనేని
నదుల చెఱువుల నీరాను ♦ నర్మిలిమెయి
కడకు వానకోయిల శుష్క ♦ కంఠమైన
నొరుని వేఁడదు కోరదు ♦ దరియఁబోదు

౧౪ భ్రమరి.

తే॥ ఓయి మేఘుఁడా! వినుము నా ♦ యొక్కపలుకు
వానకోయిలవోలె జీ ♦ వనము గోర
నీవు సర్వజనామోద ♦ నినద మింత
నెమ్మిఁజేయ ముదమునొందు ♦ నెమ్మి నేను. ౪౭

౧౫ చక్రవాకము.

తే॥ అబ్జమిత్త్రుండు దినకరుఁ ♦ డస్తమించె
చక్రవాకమా! ధైర్యంబు ♦ సడలనీకు
వశమె విధిని దాఁటంగ ♦ నెవ్వరికినేని
ధీరులే యాపదలు దాఁటు ♦ వారు నిజము. ౪౯

౧౬ చిలుక.

తే॥ సకల పక్షులు స్వచ్ఛంద ♦ చారు లగుచుఁ
దిరుగుచుండఁగ నక్కటా! ♦ ధరణియందు
శుకము పంజరమునఁ జిక్కి ♦ స్రుక్కుచుంట
క్రమ చాతుర్య మృదుల వా ♦ క్ఫలము నిజము. ౫౦

తే॥ శుకమ! చిరకాల మిట్లు కిం ♦ శుకముఁ గాంచి
ఫలము భుజియింత మనుకోర్కి ♦ వలదు వలదు
బయటి డాలును నమ్మి నీ ♦ వలెనె యిచట
మోనపోయిరి పెక్కండ్రు ♦ మున్ను నిజము. ౫౧

తే॥ జీర్ణ పంజరమిది తల్పు ♦ చెడియెఁ జిలుక!
తుంటపిల్లులు తిరుగాడు ♦ చింట నుండె
వదనమును మూయు మింకను ♦ వదరఁబోకు
పామరులకు నీపల్కులు ♦ ప్రమద మిడవు ౫౨

చ॥ అనుచిత వాక్కులా రసికు♦లక్కట! యిక్కడి పల్లెవాండ్రు చే
తను కడు మోటువిండ్లుగొని♦తక్షకయేయుటయే ప్రియంబుగాఁ

గాని మనువారు కీరమ! య♦కుంఠిత క్రమ రవంబు సేయఁగాఁ
జనదిఁక మానమే తగిన♦చందము దగ్గఱిమ్రాన డాఁగుమా.

తే॥ చిలుకకున్న సురూప సు♦శీలతలును
వదరుటలు సుభాషితములు♦వఱదఁబోవు
నింత చప్పుడు గాకుండ♦నేగుదెంచి
యెదుటఁ బ్రత్యక్షమై పిల్లి♦యెనసినంత. ౧౪

౨౭ కాకి.

తే॥ కోకిలల గుంపుతోఁ గూడి♦కాకియున్న
నెఱక లోడలు రంగున భేద♦మెఱుఁగరాని
నరయు వారెవ్వ రిది కాకి♦యని జనములు
కా యనుచుఁ దానుగా నది♦కూయకున్న. ౧౫

తే॥ పండ్లు తినుగా కోడలు నల్పు♦పరఁగుఁ గాక
మావి గున్నలపై నెక్కి♦మసలుఁగాక
గండుఁగోయిల నడవడుల్♦గాంచుఁగాక
కల రుతంబునఁ గాకంబు♦కాకమె కద! ౧౬

క॥ ప్రతి గృహమునఁ బ్రతి తరువునఁ
బ్రతి తీరంబునను కాకి♦పఱచు చఱచుచున్
మతిఁ దృప్తి చెంద దంచరయొ
బ్రతుకుచు నబ్జంబులందె♦బ్రాఁతిగఁ దనియున్.

మ॥ కలదే పింఛము కేకికట్లు? గొరవం♦కంబోలె మాటాడు దే?
చిలుకంబోలెఁ జరింపఁగాఁగలవె? హం♦సింబోలె నర్తింతు వే?
కలనాదంబు పికంబుఁబోలె విను తే? ♦ కాంక్షింప నీకెవ్విధిన్
గలుగున్ బంగరు పంజరస్థితి వృథా♦కాకా యనం గాకమా!

తే॥ కాంచన మయమ్ముగాఁ జేసి ♦ గాత్రమెల్ల
మానికంబు ముక్కునకు న ♦ మర్చి యొకొక
యీఁకకున్ మణుల్ చెక్కిన ♦ యేని భువిని
కాకి కాకియే హంసంబు ♦ గాదు నిజము. ౫౯

౧౭ పిల్లి.

తే॥ మద మదేల బిడాలమా! ♦ మనుజ పతుల
మణిమ యాంతఃపురంబుల ♦ మసలినంత
నీకు లేదది పట్టాభి ♦ షేకవేళ
నుండు బయటి గజమునకే ♦ మండనములు. ౬౦

తే॥ పంజరమ్మున నింపుగాఁ ♦ బాడుచున్న
చిలుకఁగాంచి మార్జాలమా! ♦ చిఱ్ఱు మనెద?
నీయొడలిఁ జీల్చు కోఱల ♦ నెగడుచుండు
శునక మెదుట నీశక్తిని ♦ చూపరాదె? ౬౧

తే॥ చిలుకకైవడిఁ బాడఁగాఁ ♦ గలవె నీవు?
వ్యాఘ్రికింబలె బలము వీ ♦ ర్యమ్ముఁ గలదె?

నక్కవలె సమయస్ఫూర్తి ♦ నడవఁగలవె?
సిగ్గులేనిది నీవృత్తి ♦ చీలి! యరయ. ౬౨

౧౯ బకము.

తే॥ పికమువోలె సుస్వరము భా ♦ వింపలేదు
హంసముంబోలె గతిని లా ♦ స్యంబులేదు
నెమలికింబలె బర్హంబు ♦ నెగడలేదు
కాని గుణమొండు బకమందు ♦ గలదు వ్రతము. ౬౩

తే॥ మెడయు ముక్కును ఱెక్కలు ♦ నొడలు సుంత
కదల దొంటికాలను నిల్చుఁ ♦ గలదు ముద్ర
యోగివోలె నిష్ఠను తాల్చి ♦ యుండు నైన
గండె గనఁబడుదాఁక బ ♦ కవ్రతంబు. ౬౪

తే॥ రెండు పక్షముల్ తెల్పవా ♦ రిత గమనము
స్థాణు శిరమె వాసము సదా ♦ మీన భుక్తి
కొంగ చంద్రు గుణంబులఁ ♦ గొఱలనేమి?
గుణము తగుచోట నున్న నే ♦ గురుత గాంచు. ౬౫

౨౦ గూబ.

తే॥ మిత్రు కరముల విశ్వంబు ♦ మేలుకాంచి
యెల్ల తమతమ పనుల వ ♦ ర్తిల్లుచుండఁ
గనులు తెఱవకుండును గ్రుడ్డి ♦ కరణి గూబ
తన పురాకృత కర్మంబు ♦ ననుభవింప. ౬౬

౨౧ మి ణు గు ఱుం బు రు వు.

తే॥ ప్రొద్దుపోయెను చంద్రుని ♦ మొగులు గప్పె
గగనమందున రిక్కలుం ♦ గానరావు
వట్టి చీఁకటి నీవైన ♦ వఱలుమయ్యె
మిణుఁగుఱుంబుర్వ! మినుమినుక్క ♦ మినుక్క మనుచు.

౨౨ సిం హ ము.

ఆ॥ ఒంటివాఁడ నాకు ♦ నొరులెవ్వరును లేరు
కృశతఁ జెందినాఁడఁ ♦ గీడుపడితి
ననెడిచింత నుంత ♦ మనమునఁ బుట్టంగఁ
బోదు కేసరికిని ♦ భూమియందు. ౬౮

తే॥ ఒక్క సత్పుత్రుతోఁ గూడి ♦ యుత్సహించి
చెందుచుండును సుఖనిద్ర ♦ సింహి యడవి
కొదుకు లొక పదుగుండ్రు తఱి ♦ గూడియుండ
మోఁత మోయును గాడిద♦మూఁపు విఱుగ. ౬౯

తే॥ పొలము మేయు మెకంబులఁ ♦ బోవఁద్రోల
తృణమయంబగు వెఱబొమ్మ ♦ యేని చాలు
సింహ మాక్రమించిన భూమి ♦ చెలఁగి కావ
గుఱ్ఱములు చాల వంతకే ♦ న్గులును గావు ౭౦

తే॥ నడవలేని ముసలిదైన ♦ బడుగ యైనఁ
గుంటిదైనను మఱి కను ♦ గ్రుడ్డిదైనఁ

జాలియుండును మృగరాజు ♦ చంపు ననెడి
ప్రాణభీతి గూర్పఁగ గజ ♦ రాజమునకు. ౨౧

తే॥ సింహమున కరణ్యమున సం ♦ స్కృతియు లేదు
పట్టముం గట్టరెవరు చే ♦ పట్టెఁ దాన
స్వీయ విక్రమార్జిత శక్తి ♦ చేత వన్య
సత్త్వములపైఁ బ్రభుత్వంబు ♦ సంక్రమింప. ౨౨

శా॥ జింకల్ క్రేళ్ళులు దాఁటెఁ బందులును వ్ర ♦
చ్ఛం బల్లముల్ వ్యాఘ్రముల్
పొంకంబార మదించె దూఁకె శశకం ♦
బుల్ కూసె గోమాయువుల్
శంకాలేశము లేక చెట్ల విఱిచెన్ ♦
స్రగ్గాడి యేన్గుల్ మృగేం
ద్రాంకం బేమియు లేనియంతనె యర ♦
ణ్యం బొందె నీ దుర్దశన్. ౨౩

ఉ॥ ఱెక్కలచేవచే నెగిరి ♦ తేని గృహంబునఁ గాకి తిన్నచోఁ
దక్కెనె దానిచే ఘనత ♦ తాఱెనె న్యూనతచే మృగేంద్రుఁడున్
మిక్కిలి దంతిఁ గూల్చి బలు ♦ మేలిమితిండి గ్రహించి యంతఁ దాఁ
జక్కటి గవ్వలంచు నట ♦ జాఱఁగ వీడును మౌక్తికంబులన్.

తే॥ గుహను మృగపతి హాయిగాఁ ♦ గూర్కు దాఁక
సంచరించు మృగాళి స్వ ♦ చ్ఛందవృత్తి

నిదుర లేచి కేసరములు ♦ విదిరిచికొని
గర్జనము సేయ బుద్ధులు ♦ కలఁగఁబాఱు. ౭౫

౨౩ ఏనుఁగు.

తే॥ మదగజము మస్తకంబుపై ♦ మలము విడువ
కాకి కది తన వంశాను ♦ గతమ యగును
దానిచే నేనుఁగున కైన ♦ తక్కువేమి?
కాకి కాకియె మఱి చూడ ♦ గజము గజమె? ౭౬

తే॥ ఏన్గు తినినప్డు రాలిన ♦ మెంగిలి గొని
చీమ లోకకోటి జీవించుఁ ♦ జింత లేక
తగ్గు గాదు గజమునకు ♦ దాని వలన
అరయ గొప్ప వారి గుణంబు ♦ లట్టు లుండు. ౭౭

తే॥ ఏన్గు బంధనస్థంబైన ♦ నెసక మెసఁగ
వేయిమందిని భరియించు ♦ వెరవరి యగు
కుక్క స్వచ్ఛందచారియై ♦ కొఱలుచున్న
స్వోదరంబునకే దుఃఖ ♦ మొందుచుండు. ౭౮

తే॥ పిల్లియును కుక్కయును రాజ ♦ వేశ్మమందు
తిరుగుచుండియు నొకయింత ♦ గురుత గనునె?
బయల నేనుఁగు బంధింపఁ ♦ బడినదైన
గౌరవంబున లోటును ♦ గాంచునేమి? ౭౯

తే॥ పంది గంపెడు కూనలఁ ♦ బడయుఁ ద్వారగ
నవి దరిద్రములై తిండి ♦ కలయుచుండు
ఏనుఁ గరుదుగ నొకపిల్ల♦నీనినంత
లీలఁ బ్రభువుచే నద్దిలా ♦ లింపఁబడును. ౮౦

తే॥ కాళ్ల సంకెలల్ పాశంబు ♦ కంఠమందు
నెత్తిపై సృణిపోటు బం ♦ ధితము మూఁపు
నరుఁడు పైన కూర్చుండును ♦ మరణయోగ్య
వృత్తి గలిగియు గజమ! నీ ♦ కేల మదము? ౮౧

౨౮ జింక.

తే॥ హే కురంగమా? వదలి పో ♦ యెద వదేల?
పొలమునందలి వరి మొల ♦ కలను గాంచి
కసవు విల్లు కసవుతూపు ♦ కసవుచేతఁ
గట్టు వెఱబొమ్మ యగు నిది ♦ కాఁడు నరుఁడు. ౮౨

తే॥ హా! కురంగి! తపోవన ♦ మనెడి భ్రాంతిఁ
జేరితివి బోయపల్లెను ♦ చెడుగు గలుగు
నఱకు చీల్చుము తిను త్రావు ♦ కొఱుకు మనుచు
నిచటి చిలుకలేనియు వచి ♦ యించుచుండు. ౮౩

తే॥ పొతరంబునఁ గన్నులు ♦ మూఁత వడఁగ
హరిణులంగూడి క్రీడించు ♦ హరిణరాజ!

ఇద్ది హారి నఖ భిన్న క ♦ రీంద్ర కుంభ
సార ముక్తామయంబు ♦ విహార సీమ. ౮౫

తే॥ వ్యాధ బాధయు లేదు ద ♦ వాగ్ని లేదు
వలలు లేవు వేర్విధమైన ♦ భయము లేదు
అనుచు జింక చంద్రుం జేర ♦ న చటఁ గూడ
రాహు దంతవ్రణముచేత ♦ రాయిడి పడె. ౮౬

౨౫ ఒంటె.

తే॥ ఒడలు పెక్కు వంకరలకు ♦ నునికి పట్టు
స్వరము చూతమా శ్రవణ సం ♦ జ్వరకరంబు
మొగము గన వికారములకుఁ ♦ బుట్టి నిల్లు
ఆశుగతి నొంటెకెల్లఁ ద్రో ♦ యంగఁబడియె. ౮౭

౨౬ గాడిద.

మ॥ కనరా రాసభ! వస్త్రవాహివయి కు♦గ్రాసంబు భక్షింతువే
ల? నృపాశ్వావసథంబుచేరి పెనగల్ ♦ భక్షింపు సంప్రీతిమై
వెనుతోఁకల్లలవెల్ల వాజులని యా♦శ్వీయాధికారుల్ తలం
త్రు నృపుండుఁ సరియంచు నెక్కును తట♦స్థుల్ సత్యమన్య
ప్రజల్. ౮౮

౨౭ బసవఁడు.

తే॥ బండిసీడ్చుచుఁ దిరిగెడి ♦ పనియు లేదు
అలయ మోయుట లేదు సే ♦ ద్యమును లేదు

దేవళపుఁదిండి బసవఁడు ♦ తృప్తిఁ దినుచు
నిద్ర చెందెడిఁ గంటిరే ♦ నీటుగాఁగ ౮౮

ఆ॥ త్రాడు దగులు లేక ♦ తలఁచువారును లేక
వీథులందు నడచి ♦ విచ్చలవిడి
పరుల క్షేత్రములను ♦ పైపయి మేయుచుఁ
దిరుగుచుండు బసవ ♦ ద్రిమ్మరీఁడు. ౯౦

౨౮ పంది.

తే॥ సర్వ జన మోదకారిణి ♦ స్వర్గ గంగ
విమల జల పూర్ణమై వెల్లి ♦ విరియుచుండ
ముఱికి గుంటను కంపుచే ♦ మురుగు నీరు
ప్రబల తోషంబు నించు వ ♦ రాహమునకు. ౯౧

౨౯ కుక్క.

తే॥ పోసఁగ నీజాతి గుంపుతోఁ ♦ బుల్లెల కడ
జగడమాడు రణప్రియ! ♦ సారమేయ!
రాజగృహమునఁగల గజ ♦ రాజుఁగాంచి
కడఁక మొఱుగకు మది వృథా ♦ కంఠశోష. ౯౨

తే॥ కేసరంబులు మెడకుఁ ద ♦ గిల్చి సింహ
పీఠిపై శ్వానమును నిల్పఁ ♦ బెట్టినంత

మొనసి మత్తేభ కుంభ పా ♦ టన పటిష్ఠ
సింహ గర్జన మది యెట్లు ♦ సేయనేర్చు? — ౩

౩౦ కప్ప.

తే॥ ఎన్నొ నదుల నీరము వచ్చి ♦ తన్ను చేర
రత్ననిధి సముద్రుండు గ ♦ ర్వంబు గొనఁడు
కాంచి గోష్పాద నీరంబు ♦ కప్ప యఱచు
నందఱును నాకు 'క్రొఱక్రొఱ' ♦ యని వెగటుగ — ౪

౩౧ పాము.

తే॥ కూపమునఁ జేరి భేకముల్ ♦ కుఱకుఱ యని
బెకబెక యటంచుఁ గూయును ♦ వెగటుగాఁగ
కరి కరంబును బోలు నా ♦ కార మొప్పు
త్రాఁచు ప్రత్యక్షమై తమ్ము ♦ దరియుదాఁక. — ౫

చ॥ శిరమున మానికంబు గువా♦ సేవ్యని వానము త్యాగ మొంటిపై
పొరలు తసంతయా విపటి♦బోనము మారుత మొంటినున్కి పై
నరయఁగ వక్రవర్తనము ♦ నంగిట చిల్వను రెండు నాలుకల్
పొరిదిని మించిచేఁ జెడుగు♦చొప్పడు నేమిది వింత సర్పమా!

౩౨ శేషుఁడు.

తే॥ ఫణులు గల వనేకములు ప్ర ♦ పంచమందు
భేక భక్షణ తత్పర ♦ వృత్తి దనర

నందు శేషుఁడొక్కండె కృ ♦ తార్థతముఁడు
ధరణి భారంబు మోవంగ ♦ దక్షుఁ డగుట. ౯౭

33 చేప.

తే॥ లోఁతు నీటను వసియించు ♦ లోహితంబు
మిడిసిపడక క్రమంబుగా ♦ మెలఁగుచుండు
స్వల్ప జలమునఁ దిరుగాడు ♦ శఫరి యెంతో
మిడిసి మిడిసి పడుచునుండు ♦ మిడుకుచుండు. ౯౮

3౪ వృక్షము.

తే॥ ఔర వరజన్మములును ధ ♦ న్యములు నైన
చెట్లు సకల జీవుల కుప ♦ జీవనములు
తమ్ము కోరి వచ్చినవారు ♦ తనియు చుందు
రరిగి మరల రూరకయె హ ♦ తాశులగుచు. ౯౯

తే॥ పత్ర వల్కల చ్ఛాయల ♦ ఫల సుపుష్ప
దారు మూల నిర్యాస గం ♦ ధముల భస్మ
తోక్మ సంతతిచేఁ గోర్కి ♦ తోడ వచ్చు
జనులఁ దనియించుచుండు వృ ♦ క్షములు జగతి. ౧౦౦

తే॥ వదనమునఁ గ్రూర విషమును ♦ వదలుచుండు
నురగములు మూలమును చుట్టి ♦ యుండునేని

తరువు ఫల భార యుతమయి ♦ తనరియున్న
జనములకు దానిచేఁ బ్రయో ♦ జనము గలదె ! ౧౦౧

తే॥ పిడుగు మంచును దావాగ్ని ♦ సుడియుగాలి
నెంతవఱకు సహింతువో ♦ యంతవఱకు
రహిఁ గొనర్పు పరోపకా ♦ రంబు వృక్ష
రాజమా ! నీవు జన్మ సా ♦ ర్థకముగాఁగ. ౧౦౨

తే॥ కొన్ని కొంజిగుళులఁ గొన్ని ♦ కుసుమములను
కొన్ని ఫలముల నీడను ♦ కొన్నియిచ్చుఁ
గాని మండు వేసంగిసి ♦ క్రాఁగుచుండు
తరువుల కొకింత నీరిచ్చు ♦ దాత లేఁడు. ౧౦౩

ఉ॥ తింటిమి పండ్లు సేద తగఁ♦దీతెను నీచిగురాకు సెజ్జపైఁ
గొంటిమి నిద్ర చల్లనగు ♦ కూప జలంబుల డప్పిదీఱె నీ
నంటు ప్రశస్తమయ్యె సుమ♦నః పరితోష మెలర్చె వృక్షమా!
యుంటివి సత్పథిక మరల♦నొప్పెడు దర్శన మేగు దెంతు మే !

౩౫ చందనము.

తే॥ విధివశంబునఁ జందన ♦ విటపి యిలను
ఫల కుసుమ వర్జితంబయి ♦ పరఁగెనైన
నిజ శరీరంబు సమయించి ♦ ప్రజల తాప
మపనయించుచు నున్నది ♦ యనుదినంబు. ౧౦౪

తే॥ కలుగుచెన్న సానువులందు ♦ కాష్ఠజాతి
సంగమా భుజంగములతో ♦ జరగుచుండు
స్వీయ గుణము సుగంధమై ♦ చెలఁగుకతన
చందనమునకు మహిమంబు ♦ చేరె జగతి ౧౦౬

తే॥ కొన్ని రాజపత్నుల కేళిఁ ♦ గొఱలుఁగాక
కొన్ని ఫలములచేఁ దృప్తి ♦ గూర్చుఁగాక
చందనమ! నీవు నీయొడల్ ♦ సమయఁజేసి
పరుల దేహతాపము దీర్చు ♦ పరమ గుణివి! ౧౦౭

౩౬ కల్పకము.

తే॥ కోరినపుడు లేదనకయుఁ ♦ గొసరకిచ్చు
కల్పకంబు నదనుదాఁకఁ ♦ గాచెనేని
దానికిని జగతిని గల ♦ తరు వరముల
కే విశేష భేదము గణి ♦ యింప నగును? ౧౦౮

౩౭ మాలతి.

తే॥ ననల గుత్తులచేఁ జాల ♦ నమ్రములగు
లతలు పెక్కులు గలుగు ని ♦ లాతలమునఁ
గాని శ్రాంతిఁజెందినయట్టి ♦ గండుఁదేఁటి
శ్రమము మాలతి యొక్కటే ♦ సాగఁదోలు. ౧౦౯

తే॥ హృదయ హారియౌ హేతువొం ♦ డెదియొ కాఁగ
ప్రేమకు విశేషగుణములు ♦ పెక్కులేల?

వనము వికసింపఁ బిక కల ♦ ధ్వనియు నింప
నరయు మామని మాలతి ♦ విరియదేల? ౧౧౦

౩౮ సంపెఁగ.

తే॥ చంద్రచెట్ల గుంపున నొక్క ♦ చంపకంబు
మఱుఁగుపడియున్నఁ గనులకు ♦ నెఱుఁగరాక
పూలు పూవ గంధవహుఁడు ♦ పుష్ప గంధ
మెల్లెడలకుఁ గొంపోవుచు ♦ నెఱుకపఱుచు. ౧౧౧

౩౯ అశోకము.

తే॥ నీడనేమి? యడఁగియేమి ♦ నిక్కియేమి?
చిగిరిచియునేమి? మఱి నని ♦ చియును నరియె
డస్సి యాఁకలిచేఁ జాలఁ ♦ గ్రుస్సి వచ్చు
బాటసారి కశోకమా! ♦ ఫలము లిత్తె? ౧౧౨

౪౦ మావి.

తే॥ పారిజాతాది పరిమళ ♦ బహుళములగు
తరువు లెల్లెడ నున్నవి ♦ దండిగాఁగ
నైన నొక్క రసాలమే ♦ యవనిలోన
నింపు గూర్చుచున్నది పిక ♦ హృదయమునకు. ౧౧౩

తే॥ మావి మధుర కీర్తిని విని ♦ మచ్చరమున
కంటగించెను పనస ♦ టెంకాయలోన

తాఁజె జలము దోస పగిలె ♦ ద్రాక్ష స్రుక్కె
మొగము ముడిచెఁ గజ్జూరము జం♦బువు మసిగొనె.

తే॥ చెమట వోయెను బడలిక ♦ శిథిలమయ్యె
దప్పిదీజెఁ బికధ్వనిం ♦ దనిసె మనసు
నిన్ను చేరఁగ మాకు న ♦ న్నియును గలిగె
సెలవె? చూతమా! నీకు స్వ ♦ స్తియగుఁగాత! ౧౧౫

౪౧ వేము.

తే॥ చిత్రముల విచిత్రము మహా ♦ చిత్రమిద్ది
విధి యుచితరీతి సృష్టించె ♦ వేఁపచెట్టుఁ
దత్ఫల రస కళాభిజ్ఞ ♦ తతియె వేఱు
కనఁగ నయ్యదియే పలు ♦ గాకి మూఁక. ౧౧౬

౪౨ చెఱకు.

తే॥ సరస మధుర సంతత మనో ♦ హర సుమూర్తి
వగుదు వద్వితీయ ధను వ ♦ నంగ మూర్తి
కిన్నియును సరియేకాని ♦ యేల చెఱక!
నిన్ను సేవింపఁ గ్రమముగా ♦ నీరసింతు. ౧౧౭

తే॥ విరస భావంబు మొగమునఁ ♦ బెక్కు గనువు
లొడలిపైఁ గొంత శ్రమియింప ♦ కున్న ఫలము

లేదు రస లిప్సులకు నీదు ♦ లీలలివ్వి
తగవు చెఱకా! తగును నీకు ♦ దారణంబు. ౧౧౮

తే॥ విఱిచినను నలఁచినను మా ♦ ధురిమ విడద
అంగము వికారమే యైన ♦ నభిమతంబ
వృద్ధిపొంద దక్షేత్రాన ♦ వేసినంత
నివ్వి దోసంబు లగునొకో ♦ యిక్షువునకు. ౧౧౯

౪౩ ఉమ్మెత్త.

తే॥ అమృత మాధుర్య సారంబు ♦ నందినట్టి
పనసకుం గంటకము లుంట ♦ పాడియె యగు
పిచ్చి సేవించు వారల ♦ కిచ్చు నీకు
నుమ్మెతా! కంటకము లుంట ♦ యోర్వఁదగునె? ౧౨౦

తే॥ ధూర్త! యున్మత్త! బాలేందు ♦ మూర్తియుండఁ
దగినచోట శంభుఁడు నిన్ను ♦ తాల్చినంతఁ
గలువ లుల్లసిల్లునె? యిరుల్ ♦ తొలఁగఁగలవె?
కడలి పొంగునే? నెలఱాలు ♦ కరఁగునేమి? ౧౨౧

తే॥ పనసతోఁ గంటగించితి ♦ పరులు కాఁక
నీఁక కంటకిత్వంబుఁ బూ ♦ నితివి పృథగ
విబుధులు హసింత్రుగాని నే ♦ వింపఁ బోరు
ఉమ్మెతా! నిన్ను సేవింప ♦ నొందుఁ బిచ్చి. ౧౨౨

౭౭ ద్రాక్ష.

తే॥ కంటకావృతమై క్షుద్ర ♦ కంబు నైన
బదరియే యుష్ట్రమునకు మో ♦ దదమ యేని
కవి కవిత్వ పాక వినుతి ♦ గన్న ద్రాక్ష
దొరక సాక్షా దమృతసిద్ధి ♦ కరణి గాదె? ౧౨౩

౭౮ బూరుగ.

చ॥ కమల వనాళి హంసలు సు♦గంధరసాళిను షట్పదంబులున్
బ్రమదమునించుపండ్లనుచుఁ♦బాంధులు కాకులు గ్రద్దగుంపు మాం
సములభియించె నంచు నిను♦చాలఁగ దవ్వులఁ గాంచి రాఁగ మో
సము నొనరింతు సారెకును♦శాల్మలి! యున్నతిచే సుమాలిచే

ఉ॥ కాయమునిండముండ్లు తగు♦గంధము లేదు సుమంబులందు తా
మ్రాయవు నీడ నీచివుళు♦లింపును పొందవు పత్రముల్ ఫలం
బా యహహా వచింప మది♦నందెడి సిబ్బితి శాల్మలీ! యిటుల్
హేయపు జన్మమెత్తి మఱి♦యెట్టులనుందు విహారసీమలన్?

౭౯ తుమ్మ.

చ॥ ఒడలిని ముండ్లు నిండినవి♦యొప్పదు చల్లనినీడ యాకులున్
గడు నలుసుల్ ఫలంబులును♦కావు భుజింపఁగఁ బుష్పగంధమిం
పడరద యిట్టులుండియు జ♦నావళి కొందరు నిన్ను కంచెగాఁ
బుడమి విహారసీమలను♦పొందఁగ లేవెటు తుమ్మవృక్షమా!

చ॥ ఒడలిని ముండ్లు నిండినవి♦యొప్పదు చల్లని నీడ యాకులున్
గడు నలుసుల్ ఫలంబులును♦ కావు భుజింపఁగఁ బువ్వుగంధమిం
పడరదు గాని గొప్పతన♦మందిన దొప్ప గుణంబు తుమ్మ కో
క్కఁడ పెర పండ్లచెట్టులకుఁ♦గంచెగ నొప్పి రహించు నెల్లెడన్.

౪౭ మోదుగు.

తే॥ పుష్పితాభిమానంబును ♦ పొందఁబోకు
మోదుగా! తేంట్లు నినుచేరి ♦ ముసరె ననుచుఁ
గలఁప నవమల్లికా వియో ♦ గమ్ము తమ్ము
వహ్ని యను భ్రమచే నందు♦పడఁగ వచ్చె. ౧౩౮

౪౮ తపసి.

చ॥ఎవఁడవు నీవు? దుర్భగుఁడ♦నేఁ దపసిన్; దెలిసెన్ విరాగినా
నెవడుచునుంటి వొంటి నది♦నేమమొ? కాదు వచింతు దూరమం
దవిరళమైన మఱ్ఱి కల♦దందు జనంబులు విశ్రమింపఁగాఁ
దవిలి రవంత నీడయును♦తాల్పఁగలేనిట దారి నుండియున్.

౪౯ ప్రత్తి.

తే॥ ప్రత్తికాయ నీరసమయ్యెఁ ♦ బ్రజల మదికి
సమ్మతంబయ్యె గుణమయ ♦ జన్మమగుచుఁ

బరుల మానంబుఁ గాపాడఁ ♦ బాలుపడుచు
వస్త్రరూపంబుఁ దాల్చుట ♦ వసుధయందు. ౧౩౦

౫౦ కంటకారిక.

తే॥ మొగిలి పొదకు నారింజకు ♦ ముండ్లు కలిమి
యుక్తమగు గంధమును రస ♦ మొనరలేని
కంటకారిక కేలొకో ♦ కంటకములు?
వలయు గుణమున్న చోఁటఁ గా♦వలియు నిజము. ౧౩౧

౫౧. ఉల్లిగడ్డ.

తే॥ కప్పురపు ధూళినే పాదు ♦ గా నొనర్చి
కస్తురియుఁ గుంకుమము నొత్తు ♦ గాఁగ మెత్తి
స్వర్ణ ఘటముతోఁ బన్నీరు ♦ చల్లుచున్న
నుడుగునే నైజ మింతేని ♦ యుల్లిగడ్డ. ౧౩౨

౫౨ వడ్లు.

తే॥ చండ ముసల ఘాతములకు ♦ సహన మొంది
నవ్య శుభ్రత గను రాజ ♦ నాలు మేము
స్వల్పపీడచే స్నేహంబు ♦ వదలి యపుడె
ఖరత వహియించు తిలలము ♦ గామనుమ్ము. ౧౩౩

౫౩ సార.

చ॥ ఒకసారతీఁగనుండి యగు♦నొప్పుగఁ గాయ లవెన్నియైన నం
దొకటి యతీశుచేతఁబడి♦ యూర్జితపాత్రత గాంచిమించె వే
ఱొకటి విశుద్ధవంశయుతి♦నొందుచు సుస్వర మాలపించె నిం
కొకటి గుణాన్వితంబగుచు♦నొప్పని యాపగ దాఁటఁజేసె వే
ఱొకటి జ్వలించు నుల్లమున♦నొప్పుచు నెత్తురు ద్రావుఁ గంటిరే!

౫౪ వెదురు.

తే॥ నిశిత శస్త్రంబుచేఁ ద్రుంచి ♦ పొసఁగ నేడు
తొమ్మిదిగ రంధ్రములు మఱి ♦ తొలువ నేమి?
ధరణి శుద్ధవంశము తప్పి♦దారి యేని
విరస జల్పముల్ వానుండి ♦ వెడలనీదు.

౫౫ కమలము.

తే॥ అసము లగువారితో సము ♦ లగుటకంటె
నెద్దడిని నొచ్చుటే మేలు ♦ పృథివి ననుచు
కుముదములు వికసింపఁగాఁ ♦ గొఱఁతవడుచు
కమలములు ముకుళించిన ♦ కరణిఁ గంటె! ౧౩౬

తే॥ తామరసపత్రమా! నీ చరి ♦ త్రంబు నుంత
నుడువఁ జిత్రంబుగా నుండు ♦ నడుసునందు

పుట్టియును జలంబుల సదా ♦ తొట్టియుండి
పంక సంగిగా వచ్చు భా♦వంబువలన. ౧౩౭

తే॥ లోకబంధుఁడు బంధుఁడు ♦ లోకగురుఁడు
బావ తోఁబుట్టు శ్రీలక్ష్మి ♦ బ్రహ్మ సుతుఁడు
స్వచ్ఛచరితంబు గలది కం ♦ జంబు దాని
మంచుబాధ నొకండైన ♦ మాన్పలేదు. ౧౩౮

తే॥ పంకజంబ! ప్రేమము మధు ♦ పాయులందు
అప్పులోన నెలవు కంట ♦ కాలి సంగ
మట్టులయ్యెను చిత్రం బ ♦ దేమి చెపుమ?
మిత్రుఁ డేతెర వార్షంబు ♦ మిగులఁ గనుదు. ౧౩౯

మ॥ అమలాంభో మధుర ప్రశస్త జనివై ♦ శ్యామాముఖ స్పర్ధివై
యమరశ్రేణి మనోనుకర్షణ సుగం♦ధాఢ్యంబవై శ్రీసు హా
స్తమునం జెంది మనోజ సత్కవివచ♦స్సర్వస్వమై యొప్పి యో
కమలంబా! మధుప ప్రియంబుగొన నిం♦కంబల్కఁగా నేమగున్?

౫౬ జలము.

ఉ॥ సాజము శీతలత్వమును♦సాజము స్వచ్ఛతయున్ జనంబు ని
న్నోజ స్పృశించినన్ శుచిత♦నొప్పును తోయమ! జీవకోటికిన్
పూజితరీతి జీవనము ♦ పూర్తిగనిత్తు ప్రశస్తవై ఖరుల్
గాఁ జను నీవె నీచపథ ♦ గామివిగా నెవఁ డాపనోపెడిన్?

౫౭ బంగారు.

తే॥ అనలమున వైచి తాపంబు ♦ నడరఁజేసి
త్రుంచి కొట్టి సాఁగఁగఁదీసి ♦ రుద్ది విక్ర
యింప బంగారు దుఃఖంబు ♦ నెనయదైన
గుంజతోఁ దూఁచుటను గూర్చి♦కుములు మిగుల.

౫౮ ముత్తెము.

తే॥ జన్మమా గజరాజ మ ♦ స్తకమునందు
మసికియా మహీశ్వర లన ♦ న్మకుటమందు
అజ్ఞు లొక కొంద ఱొకట న ♦ నాదరింప
నాణి ముత్యాల కది దోస ♦ మగునయేమి? ౧౪౩

౫౯ తగరము.

తే॥ తగరమా! స్వర్ణముంబలెఁ ♦ దనరి తులను
తూఁగినంతనె మదమేల ♦ తుదిని గనుము
రత్నఘటితమై యది చేరు ♦ రాజు శిరము
పేదచెలుల కాళ్లఁ బెనఁగి ♦ వేఁగుదీవు. ౧౪౪

౬౦ పంజరలావుకము.

తే॥ అన్న! పూరేడు పిట్ట! యి ♦ ట్లలర వలదు
పెక్కు పెర విహంగములఁ జం♦ పితి నటంచు

నిన్ను నొకనాఁటి యుదయాన ♦ నీప్రభుండు
చంపి భక్షించు ననుట ని ♦ జంబు తెలియు. ౧౪౫

౬౧ వ్యాఘ్రము.

ఉ॥ నమ్మిన ప్రాణికోటుల న♦నారతముం బరిమార్చుచుండు దా
ష్ట్యమ్మది నీచు నంచు మది♦సారెకుఁ జింతిలకోయి వ్యాఘ్రమా!
ఇమ్ముల రాచకూటముల ♦ నిద్ధ పవిత్ర తలంబులందు ల
క్ష్యమ్ముగ సాధుహింస పని♦గా నొనరింతురు కొందఱన్నలై!

౬౨ కస్తూరి.

తే॥ ఓసి కస్తూరి! గురుగర్వ ♦ ముడుగు మింక
నఖిల పరిమళముల శ్రేష్ఠ ♦ నగుదునంచు
నడవిగుహల వసించు న ♦ త్యంత దీన
జనకునకుఁ బ్రాణహానియె ♦ సల్పుచుండు. ౧౪౬

౬౩ దీపము.

తే॥ దీపమా! శ్రీ వివృద్ధియుఁ ♦ దేజరిల్లు
పాత్రగతము స్నేహంబు గా ♦ పాడుకొనుము
అట్లు చేయక పోవుదే ♦ నవలఁ గనుము
నీ గుణమ్ములు బూదియై ♦ నిలుచుఁజుమ్ము. ౧౪౭

తే॥ దీపమా! యెల్ల చీఁకట్లఁ ♦ ద్రెంచు నీకు
శలభము ఫలాశ రా మాడ్చి ♦ చంపఁదగునె?

తెల్లవాఱ నీ యశమును ♦ తెల్లవాఱు
స్నేహము దశయు జ్యోతియుఁ ♦ జెంద నవల. ౧౪౯

౮౪ కదళ.

తే॥ గట్టిగా మొదఁ గుఱ్ఱ తాడు ♦ గట్టనేమి?
బావిలోఁ ద్రోవనేమి? కుం ♦ భమ్మ! నీవు
దప్పిదీర్తువు జీవన ♦ దాత వగుచుఁ
గష్ట జన్మంబు ధన్యత ♦ గాంచునట్లు. ౧౫౦

౮౫ స్వర్ణకారుఁడు.

తే॥ స్వర్ణకర! పర దుఃఖ వి ♦ చార మూఢ!
వైచెదేల మాటికి నన్ను ♦ వహ్నియందు
స్వర్ణమును నేను మఱి నాకు ♦ వన్నె హెచ్చు
నీఱు మోమున నిండుఁ జే ♦ నీకు ఫలము! ౧౫౧

౮౬ కుండలము.

చ॥ మునుపవనాగ్ని శస్త్రజల♦ముఖ్యములందుతపంబు దుష్కరం
బొనరిచి తత్ఫలాకృతిగ♦నొందితి విట్టి సువర్ణ దేహముం
వనిత కపోల చుంబనము♦వారని మేల్ రతనాల సంగముం
గునియుచునూఁగెదింక నెది♦కోరిరెయొ ?కుండలమా! వచింపుమా.

౬౭ నటవుండు.

శా॥ కేలిన్ మౌళిఁ గిరీటకాంతి భుజముల్ ♦ కేయూరభవ్యంబులై
లీలన్ భృత్యులు కంచుకుల్ జయములో♦లిం బల్క సేవింప నీ
హేలాకల్పన విస్మరించి మదిలో♦నేలా నృపా హంకృతుల్?
లీలాంతానఁ గుశీలవా! వదన మా♦లిన్యంబె దక్కుంజుమీ!

౬౮ త్రాసు.

తే॥ గురుత గాంచిన వంతువు ♦ శిరసు లఘుత
యమర వంచవు సమమైన ♦ సమత నుందు
త్రాస! యుచితజ్ఞ వగుదువే ♦ తలఁప నీవు?
ఉదిరి గురిగింజలను తూఁచి ♦ యుంతు సమత. ౧౫౮

తే॥ ఏటి ప్రామాణిక పదవి ♦ నెనసి తీవు
గర్వమేల? తులా! చేతఁ ♦ గాని పనికి
క్రిందికిం దించుచుందు గ ♦ రిష్ఠములను
పైకి నెక్కింతువు కనిష్ఠ ♦ వస్తువులను. ౧౫౯

౬౯ గోపురకలశము.

మ॥ అరరే! కాంచనలేప తామ్రకలశం♦బా! చాలకాలంబు సు
స్థిరమై యుండుము దేవళంబుపయి భీ♦తిన్మానుు తామ్రత్వమే
తొలఁగెన్ బంగరుకీర్తి సంతతము చెం♦దు న్నీకు నిక్కంబు లో
నరయంబూనరు లోకు లెప్పుడు బహి♦ర్వ్యాపార బుద్ధుల్ గదా!

౨౦ పాలు.

తే॥ నైజ మధురిమ శుద్ధ గు ♦ ణంబునందు
పాలతో సాటి వేఱొండు ♦ వసుధఁ గలదె?
కాఁచి పేర్చి చిలికినఁ ♦ గాని తన్నె
యేఁచు వారికే స్నేహ మిం ♦ పెనయ నిచ్చు. ౧౯౭

౨౧ బ డి శ దం డ ము.

తే॥ సరళమును తటస్థితమును ♦ సద్గుణంబు
వంశ భవమయ్యుఁ గావింతు ♦ పాపకృతుల
బడిశదండమ! నీకద్ది ♦ వక్రగుణము
గలుగు కంటక సంగతి ♦ ఫలము నిజము. ౧౯౮

౨౨ కా ల కూ ట ము

తే॥ అమిత దారుణ గుణము నా ♦ యది యటంచు
హాలహాలమ! మదిని చింత ♦ నడల నేల?
నిన్ను మించిన వారలీ ♦ నేలఁ గలరు
పలుకుల సుమస్నహా విషంబు ♦ గలుగువారు. ౧౯౯

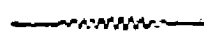
౨౩ క డ ప.

తే॥ దేహమున జన్మమందును ♦ దిటవునందు
తొలిచి తీర్చుటలో రెంటఁ ♦ గలుగు సమత

కాని యొక్కటి దైవమై ♦ కాంచు వినుతి
కడపయైన జాయి భజించుఁ ♦ గాలిత్రొక్క. ౧౬౦

౭౪ ఢోఁకలి.

తే॥ కలువకంటి లలిత మృదు ♦ కరములంట
ముసలమా! నీకు చిగురులు ♦ పుట్టకుంటఁ
గఠిన హృదయ కాష్ఠంబవే ♦ కాక యడవి
వర్ధిలుట మఱి సత్యంబు ♦ వాస్తవంబు. ౧౬౧

శ్రీ విక్టోరియా జూబిలీ ముద్రాక్షరశాల, చిత్తూరు.

అచ్చు కానున్నవి.

విద్యార్థికోశము: (రెండవ కూర్పు)
విద్యార్థుల కత్యంతోపయుక్తము.

అభిధాన దర్పణము.

చతుష్పది (నాలడియార్)

సుభాషిత రత్న భండారము.

(సుమారు రెండువందల కీర్తికలతో రెండువేల శ్లోకములు తెనుగు తాత్పర్యముతో నున్నది.)

ఆంగియ కత (శిలప్పదికారం)

మణిమేఖల.

సురాభాండేశ్వరము (వచనము)

